

71825

Б-903
71825

БУДУЄМО

АЛЬМАНАХ
ЧЕРНІГІВСЬКОГО
ЛІТЕРАТУРНОГО
ОБ'ЄДНАННЯ

1

ЧЕРНІГІВ 1930

7651
Ціна 50 коп.

8c2 (082) 2

Б-903

34

БУДУЄМО

АЛЬМАНАХ
ПЕРШИЙ

ТРАВЕНЬ, 1930 Р.

ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА Х.Д.У.
46823

БІБЛІОТЕКА
Українського Інституту
МАРКСИЗМУ-ЛЕНІНИЗМУ
№ 2/1675

98

195
Продано
ЛНБ
1939

58

ЧЕРНІГІВ

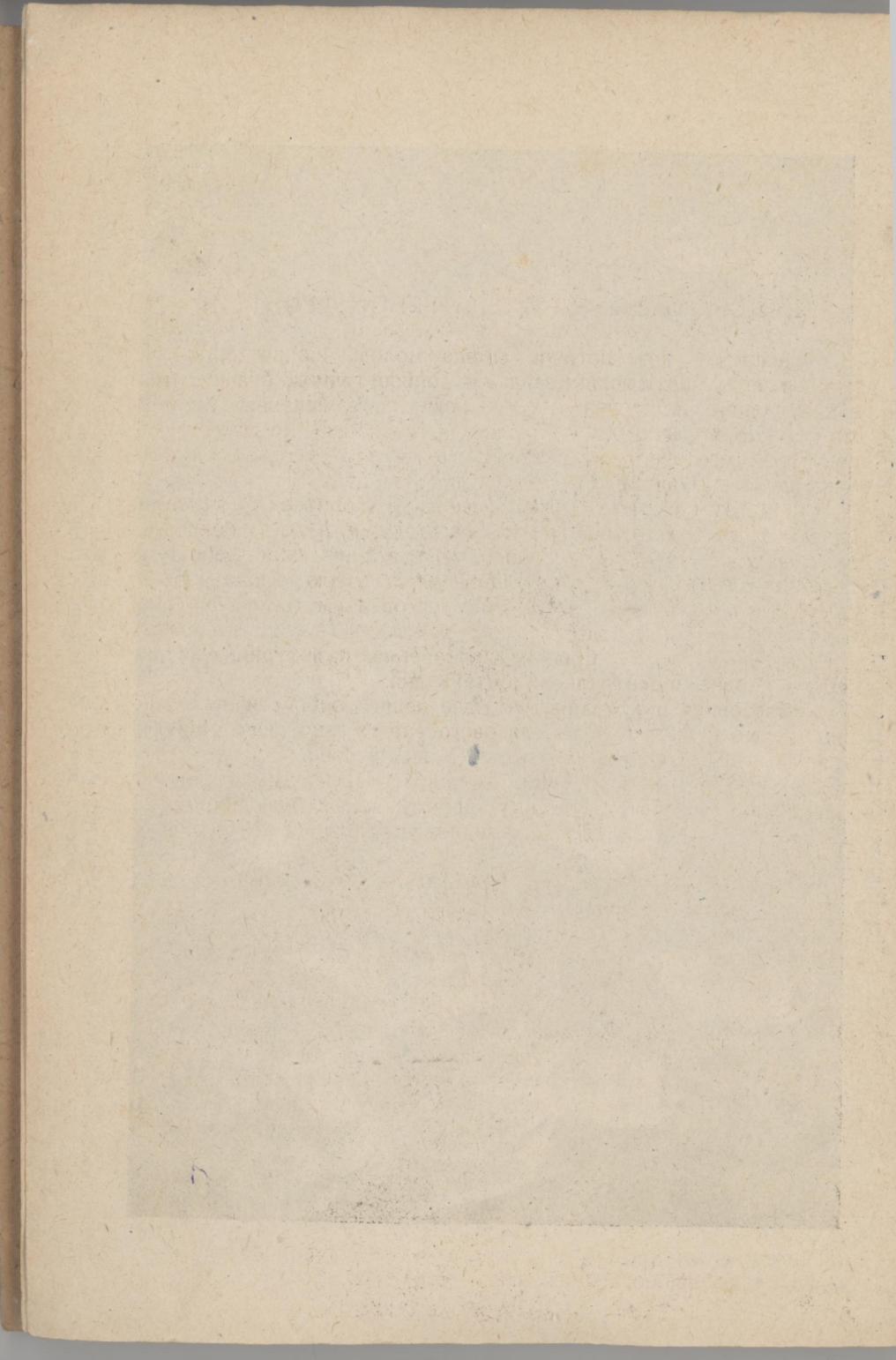
48

Окрліт № 53, 13/IV—1930 р.
Зам. 1150, 1500 прим.
Чернігів. Держдрукарня

Обкладинка роботи
Є. САФ'ЯНА

Зліва направо: вгорі—А. Черноус, Б. Короткін, А. Кацнельсон, Н. Бардин; в середині—М. Чміль, І. Стебун, О. Десняк, С. Зоренко; внизу—Б. Сверлов, Г. Гінзбургський.

КОМСОМОЛ—НА ЛІТЕРАТУРНИЙ ФРОНТ.

Ленінська комуністична спілка молоді, що розв'язує під керівництвом партії великі завдання соціалістичного будівництва, з колосальним напруженням працюючи над здійсненням завдань партії в промисловості й сільським господарстві, не може бути пасивним спостерегачем тих процесів, що відбуваються в культурному житті країни.

Розгортання культурної революції, боротьба зі старими поглядами на життя, що тягнуть назад, до минулого, боротьба за нову людину, здатну здійснити завдання нашої епохи— постійне завдання комсомолу, що веде за собою мільйони трудячої молоді. Від того, як успішно розгортатиметься культурна революція, як вона охопить маси—залежить і успіх господарчого будівництва. Питання про утворення культурних кадрів тому і є одне з центральних питань дня.

Утворення цих кадрів, як і все наше соціалістичне будівництво, що є наступом на класового ворога, зустрічає опір від капіталістичних елементів країни. Успішне соціалістичне будівництво, об'єднання всіх наших сил, правильне їх використання, постава кожного на ту ділянку фронту, де він буде найкориснішим—забезпечить нам подолання класового ворога й цілковиту перемогу над ним.

Боротьба за молодь, що розгортається між нами й контрреволюційними елементами, боротьба за вплив на неї, буде успішна в тому разі, коли зможемо організувати свою роботу так, щоб наблизити наші ідеї до широких мас молоді, щоб та невелика частина трудячої молоді, яка є в релігійних, контрреволюційних організаціях, не тільки відійшла б від них, а й рішуче повернула на свій шлях—на шлях соціалістичного будівництва. У боротьбі треба використовувати всі засоби. Все те, що може сприяти забезпеченню генеральної лінії партії, повинно бути поставлене на службу цій генеральній лінії, повинно допомогти з'єднанню мас навколо цієї генеральної лінії, повинно допомогти її здійсненню.

Один з могутніх засобів—це література. Пролетарську літературу утворюється в боротьбі з дрібно-буржуазними впливами, що прагнуть подати ці дрібно-буржуазні впливи за пролетарські, прагнуть підмінити літературу пролетарську—літературою дрібного буржуа.

Об'єднаний фронт пролетарської літератури повинні підтримати ті нові молоді сили, що зростають і розвиваються в комсомолі, в глибинах робітничо-селянської молоді—безпосередніх учасників соціалістичного будівництва.

Комсомольський письменник, як письменник пролетарський, повинен підкоряти свою діяльність, свою роботу завданням епохи соціалістичної реконструкції, він повинен виходити в своїй творчості з того, як ця творчість сприятиме соціалістичному будівництву. Уже давно відійшло в минуле історії те, що письменник може писати тільки так, як йому хочеться, що громадський контроль над ним тільки заважає його розвитку. Навпаки, чим кращий контроль суспільности, тим скоріше й краще він може виконати свої обов'язки перед своєю класою, тим кращу його здатності, його творчість дадуть користь пролетаріатові.

Писати вірші—для віршів і оповідання—для оповідань—пуста справа. Про це ще минулого століття Белінський писав так: «время рифмованных побрякушек прошло невозвратно, ощущение и чувствование ставятся ни во что, на место того и другого требуются глубокие чувства и идеи. Для успеха в поэзии теперь мало одного таланта. Нужно еще и развитие в духе времени».

В перекладі на мову нашої епохи це значить—жити бурхливим життям великого будівництва, бути активним її учасником і будні, великі будні оспівувати в своїх творах, заражаючи своїм ентузіазмом маси, закликаючи їх до дальшого просування вперед, до цілковитої перемоги соціалізму, до цілковитої перемоги над класовим ворогом. Тільки такі твори матимуть успіх, і успіх вони матимуть тому, що вони відбивають те, чим живе маса, до чого маса прагне. А такий успіх для нас найцінніший, бо не може бути більшого щастя як вкласти свою лепту в загальну справу—збудування соціалізму.

Мне наплевать
на мраморную слезь.
Сочтемся славою—
ведь мы свои же люди—
пускай нам
общим памятником будет
построенный в боях социализм.

Ці слова великого поета революції В. Маяковського повинні бути нагадуванням тим, хто своєю творчістю думає тільки про «славу».

Допомогти молодим письменникам в організації їхньої учби, в «опануванні духу часу»—наш обов'язок. Цим молодим письменникам не вистачає, насамперед, культури й політичної стиглості. Їхня організованість, постійний обмін думками, наше організаційне й ідеологічне керівництво дасть змогу, коли не цілком, то хоча б частково заповнити цю прогалину.

Видання альманаху—це спроба сил нашого літературного об'єднання. Виданням альманаху хочемо досягнути, щоб маси комсомольців округи знали своїх поетів і письменників, недавніх і теперішніх осередкових активістів, щоб допомогти згуртуватись навколо літературного об'єднання тим силам, які ще не викликані до життя, які ще працюють одиницями по селах і містечках округи. Альманах, безперечно, має багато хиб і виправляти їх треба методами пролетарської критики, яка допомогла б молодому поетові, письменникові. Як і більшість молодих письменників, члени об'єднання дуже часто механічно завоюють чужу техніку, чужу форму. Ще свого в них мало, але й те мале, що є, ті нові шукання, які в декого з групи почувуються, кажуть нам, що треба приділяти їм більше уваги, потрібна більша їм допомога, щоб вони могли «самовизначитись» і стати на свій власний шлях.

Клясова боротьба, що відбувається в країні, відбивається у творах членів літературного об'єднання. Тут їм потрібна велика допомога в опануванні марксистсько-ленінської теорії, щоб у них не було ідеологічних «зривів», щоб вони не почали співати не своїм голосом.

Ми чекаємо на широку оцінку альманаха від радянської суспільності. Ця оцінка повинна допомогти виступити в дальшому альманасі нашим комсомольським письменникам ще міцнішими, щоб кожна книжка літературної групи давала б справжню допомогу для здійснення завдань, що їх розв'язують трудящі маси під керівництвом більшовицької партії.

Я. ЛЕВИЦЬКИЙ.

ІЛЛЯ СТЕБУН

ІЗ ЦИКЛЮ „БУДУЄМО“

I.

Чорний присмерк—
ковзнувся між рук.
Чорна ніч,
мов ворона стара—
На шпилях
арматурних споруд]
Розіп'ята
в стонадцятий раз...

О, нечувана
повінь будов!...
О, рожеві
світанки цеглин!...
Вітер здуває з рештовань
Попелясті останки
імлі...

Стільки сили—
творити і жить.
Місто,
скажи м'ні, скажи,
Як оспіваю тебе
Я—
поетичний плебей?...

II.

Не віриш очам своїм:
вулиці—
Велетнів
грізна параболя...
Відчуваєш:
залізо капле—
В м'язи—
за краплею крапля,
Серце—
арматуриться ..

Будинки—
в ссайвах електра...
(О, сила незрівняна
рук оцих!)
Здавалося:
тільки в проєктах
Найкращого архітекта
Можливі
такі конструкції.
Цементіс великий степ,
Наповнює
сталлю аорти,—
Земля
неупинно росте,
Загрожує переворотом
Соняшної системи.
За кілометром
кілометр—
Тяжчає
новими будівлями...
Я певний
—цю землю
тепер
Архімед
Не узявся б
піднять
й на міліметр.

1930 р.

В У Л И Ц Я

(Із циклю «Велике місто»).

Гудок.
Сутеніє.
Холодні квартали.
Динаміка рухів
затишних авто...
—Праворуч!
—Праворуч!
—Дивись, щоб не зрадило
Стомлене око твоє,
а не то—
Мов пішака
із шахматного поля,
Невгледеним ферзем
чияся рука

Зниме тебе
й понесе,
щоб ніколи—

Ти
по кварталах оцих
не блукав.

Й назавжди позбувшись—
чуттів і емоцій,

Новим експонатом,
забутим іксом

Вперше за вік свій
в якійсь анатомії—

Ляжеш
під тисяча Н—ним числом.

Рудий аспірант
в рогових окулярах,

Із гострим ланцетом
в зомлілих руках

За давнім шабльоном
в когось на очах

Дослідить тебе
вже стосотого за рік.

Пусте!
Мое око,
я певний,
не зрадить.

Бо—
в шумах трансмісій,
у ритмах ковадл,

На геройській путі
індустрійного зросту—

Уміємо ми,
як ніхто,
відчувать

Навіть молекулу
загрози.

Лінії графік,
знайомий плян...

Ми на цих вулицях вчилися,
й навчилися

Безпомилково підводить бальянс
Рухів,

енергії,
сили.

В С Т У П

(З поеми «Діалектика доби»).

Одрити бльокнота,
 Застряти на комі
 Нового мотиву,—
 й на тебе
 настирливо
 Бурштином електрики
 гляне в вікно
 Засніжена перспектива...
 Вечір.
 Піти б і провітрить
 легені,
 Дихнуть на всі груди
 оцими снігами...

 Гнучким бальянсером
 з міської «Реапо»
 На площі—
 стоїть
 діалектика Гегеля
 Вниз головою,
 угору ногами.
 Маркс
 з п'єдестала встає
 і підходить,
 Тамуючи посміх,
 величний і строгий
 У блюзі робочій,
 поважно і гордо—
 Діалектику
 ставить на ноги.
 Поруч—
 обличчя
 міцні і засмагли...

 Що це:
 уява моя,
 чи сон це?...
 На пожовтілих
 сторінках «Істмата»
 Рядками поеми
 виблискує сонце.
 Крізь вікно—
 на мене щулиться,
 Димарями фабричними
 вулиця.

Небо ранкове—
вогнем розцвіло,
Й в шумнім екстазі
заліза і цементу
Чую
знайомий мені
діялог—
Кращих героїв
моєї поеми...
1930 рік.

Дружині—другові

* * *

На сірих вулицях пороша
Блакитним полум'ям лягла.
І ти до мене підійшла—
Така весела і хороша.
Тремтіли вогником вуста
І вигинавсь дівочий стан.
Сказала:
—Як же не радить,
Не відчувать мажори міста?...
Гарячий промінь сонця бризнув
На наші лица молоді...
Летять, летять нестримно дні ці
У металевих шумах криці.
Я радий—
поруч мене—ти,
На кожному поступі—
зі мною.
І хочеться перерости
Оці високі корпуси,
Що облямовані бетоном.
В асфальтовім полоні—
брук.
Рештовання ростуть на диво.
Оцім оновленим будівлям
О, люба дівчино, даруй
Чуття свої
і силу рук.

Даруй, даруй
новим машинам
Буяння юности
і в мить
Ти зрозумієш слово
„жить“
І право матимеш любити
Весну великої країни.

1929 рік.

ОЛЕКСА ДЕСНЯК

НА ПЕРЕД ОДНІ ОПОВІДАННЯ

Семен важко увійшов до хати. Сів біля столу. Замислився. Лукера біля прядки. Виводить довгу, довгу, одноманітну нитку з мички, що найжачилась на старому тріснутому поперек гребні...

У вікна падав сутінок зимового вечора. Слав довгі тіні від вікон до запічка.

— Де ти був, Семене?

— Ат! В сільраді! Збори будуть вечором.

— Які?

— Про колектив будуть балакати.

— Підем послухаєм.

— Куди? Може до колективу хочеш?

— Побачимо.

— Ти мені гляди, рота не роззявляй...А то...

— А то що?

— Я дам колективу!

Лукера сильніше рванула мичку. Прядка голосніше заторохкотіла колесом.

— Люди пишуться.

— Куди?

— Та до артілі-ж. Куди!...

— Пишуться. Голота пишеться. Хазяїна путнього немає жодного.

— А ти що, хотів би, щоб Супруненко записався?

Семен промовчав. Важко глянув на Лукеру й одідрав шматок газети на рубанку. Він знав, що Супруненко не приймуть до колгоспу. Супруненко хазяїн—куркуль.

— Семене?

— Ну?

— Давай і ми запишемося.

— В артіль?—Сказав—видавив, а на губах лягла іронічна посмішка.

— Чого захотіла! Чи може свій чоловік надокучив, іншого забажала?

— Семене! Як тобі не соромно роззявляти рота?... Ти ж бачиш злидні не вилазять від нас. Б'ємось, б'ємось, а добра не видно. Чого воно так?

— Чого? Так богові вгодно, мабуть.

— Богові? Це йому вгодно було, щоб у тебе пропала єдина конячка, хліба не вистачить, корівку мабуть не догодуємо. Ех!

— А ну, замовч!

— І це йому вгодно, щоб у Супруненка був і млин, і крупушка, і земля, і хліб... Дурний ти, Семене...

— Лукеро, замовч, краще буде!

— Чого я мовчатиму? Мовчала десять років, а добра не бачила. Вік жала за сніп у Супрунєнків, годі!

— А в колективі дарма дадуть?

— Робитимем і їстимем.

— Да, ти робитимеш, а хтось буде їсти—комісар який-небудь у галіфе.

— Брехня! В Остапівці вже два роки живуть колективом, ще й як хороше живуть. Самі роблять, самі і їдять, і ніяких комісарів нема.

— Жили колись без колективів і ми будемо жити.

В хату влетів Гриць.

— Мамо, сьогодні до артілі будуть записувати!

— А ти хочеш до артілі, Грицю?—Лукера кинула прядку, пригорнула Гриця до себе й гладила біляву покуйовджену голову.

— Я? Хочу! Он учитель казав, що в колективі хороше буде. А Остап Супрунєнків, як ішли ми з школи, казав, що будуть, як свиней годувати із одного котла.

— То бреше він, синку, бреше бісове куркуленя.

— Може й не бреше. Ти почім знаєш?—Семен глянув з-під лоба, натяг рукавиці й вийшов з хати...

— Грицю, пожни до води корову, а я піду поратись, а тоді до сельбуду підемо.

Гриць мотонув з хати. Лукера, поставивши прядку в куток, за трямок ткнула гребінь і вхопивши віника кинулась швиденько замітати підлогу. Вечір все в густіші обійми обволікував хату й губились у темряві обриси хатніх речей.

Мороз малював візерунки на вікнах.

* * *

На зборах Лукеру обрали до ініціативної трійки...

А Семен не знаходив спокою й думав:

— До колгоспу йде жінка...Як це так? Адже він, Семен, голова двору й він хазяїн...

Ця думка свердлом гострим крутила мозок, роз'їдала голову, як іржа роз'їдає залізо...

Ходив по подвір'ю, майстрував у повітці, а потім кидав усе і йшов до хати. Сідав біля столу, одривав шмат газети або аркуш із Грицевого зошита й крутив здоровенну цигарку. Шкварчав тютюн і фарбував порепані пальці у жовтий, вонючий нікотин.

Біля полу в кутку сиротою стояла прядка, а гребінь, розколотий і зшитий двічі дротом, стримів самотньо за трямком. Семена це дратувало.

— Як сміє вона, Лукера, сидіти в сільраді й писати людей до колгоспу, а робота стоїть! Вік ізжила—мовчала й робила!...А тепер...

Грюкнувши міцно дверима, виходив знову на подвір'я. Кликав сусіда через тин:

— Здоров, Миколо!

— Здоров?...

— Де твоя баба?

— А біс її знає, в сільраді, мабуть. Побігла з Лукерою.

— Покрутились баби.

— Там у сільраді самі вони. Сперечаються, кричать, лаються.

— Ну, а ти ж, Миколо, до колективу не хочеш писатися?

— Я? Чому! Я згоден. Все одно розігнатись ні на чому. Нам брат, Семене, тільки туди й дорога. Спрягалися торік удвох, тепер у тебе пропала конячка, ну, що ти зробиш?...А село знаєш гуде... рокоче. Про колектив тільки й балачок. А ти як же?

— Я не піду в колектив...

— Чому

— Не піду та й край...

По обіді прибігала Лукера. Жвава, бадьора. Подавала швидко обідати, а Семен тоді сідав на покуті й насупивши брови низав очима Лукеру. Іронічно цідив крізь зуби:

— Що, багато написалося?...

— Багато. Вже дворів тридцять,—відповідала Лукера, і гра-ла на губах весела посмішка.

Семен важко дивився на неї. Брала злість, бурлила в середині.

— Лукеро, гляди, щоб не вийшов тобі боком колектив...

— Семене, що ти говориш? Підеш зі мною, будем працювати в кол...

— Хай ти в кручу піди.

Кидав ложку й вилазив із-за столу. Крутив цигарку й брала, розбирала люта злість...

А коли Лукера пізно ввечері поверталась з сільради, Семен важко вставав з полу, палив міцну рубанку й глибоко, голосно кашляв. Потім лягав оддалік, довго ворочався, кректав, ще вставав і знову кутив.

* * *

— Агов, Семене! Що це ти так відцурався й не зайдеш ніколи?—підходив Супруненко Микита.—Лукера до колгоспу записує, а тебе не чути якось. Ех ти, що з тебе за чоловік своєї жінки?!...

— А що?

Ішли від крамниці. Вечір обволікував оселі, а дерева обтрушував інеем. Вгорі рясно, рясно, як діти на майдані в свято, грались зорі..Багато, багато—безліч.

— З району ж сидить представник.

— То що з того?

Семен насупив брови, а очима хотів глибоко залізити в душу Микити.

— Що? Жартує з Лукерою... Пізно приходиться?

— Що ти сказав?

— Те що чув!.. Заходь, поговоримо... Я б свій шию звернув!..

На душу Семенові важкий камінь упав.

«Де його була голова дурна, де розум?... Колгосп?!... Записують!... вдвох!... Ну-у!!!!.

Сидів на полу й чекав. Гриць з котом на печі десь. Час мляво ліз уперед—неохоче. Кутив. В темряві горіла цигарка й щохвили видно було наїжачені вуса й гострі очі, сховані під кошлатими бровами.

Тихо постукала. Відчинив.

Лукера роздягалась, а Семен сидів, чекав і важко дихав.

— Доволі записалось?

— Доволі—відповіла радісно.

— Оце й вечором пишите?—а сам кипів

— Були збори та блянки заповнювали.

— Блянки? З представником?

І враз схопився. Розлютований ткнув Лукеру в груди. Не встояла.

Впала.

— За що, Семене?

— За що? Ух ти, сволоч!... Казав не ходи!...Злигалась?!

Надоїв?! Ось, на! Колективу забажалось...

Бив руками по обличчю, стусав ногами в груди...

— Тату, тату, не бійте мамі—з криком злетів з печі Гриць і впав між ними.

— Геть, щеня!

Лукера забила у куток, подолом утирала червону юшку.

Гриць припав до матері, прилип до грудей. Мати тихо плакала й Гриць плакав.

Семен кутив і важко дихав у кутку на полу...

А потім ніччю:

— Кажу, злигалась?

— Ех, Семене!.. Десять років прожила з тобою, а чи помітив ти в чому мене?

Семен відвернувся обличчям у куток, мовчав і важко дихав...

Інв. №

41825

БІБЛІОТЕКА

Укр. літ. та наук. бібліотек
Київського району

81675

* * *

Оформляли колектив. Цими днями й статут затвердили. Назвали колектив «Червоний Плугатар».

Лукера їздила навіть на районний з'їзд колгоспників. Палав у грудях непогасний вогонь. Піддавав сили й бадьорости.

* * *

Тали сніги. Вулицями бігли струмочки перемішаної згноєм води. Гидких почорнілих снігів меншало.

Лани за селом вже чорним груддям визирали з-під решти снігів, парували на сонці, чекали на землеміра, який би відрізав від них під колектив участок.

Колективісти лаштувались на весну виходити в поле.

* * *

Не впізнавав Семен себе, не впізнавав ніяк він Лукеру. Бив її, а вона все своє: ходім до колгоспу й тільки.

Сусіди ладнали реманент, чистили зерно для сівби, збирались, радились, були жваві й веселі. З ними завжди й Лукера. В день з колективістами, а ввечері мичку свою допрядала. Зрідка, похапцем заглядала в газету.

Семен мовчки дивився на неї, говорив мало, а так рубане що-небудь, а потім мовчить, придивляється.

Вечорами не йшов до сусід-колективістів, а йшов до Супруненка.

— Так значить з весни на колгоспівські лани?—зустрічав так Микита Семена.

— Та де там у біса.

— То може й не підеш?—а на губах пробігала хитра гадючка-посмішка.

— І не піду!—Семен сідав біля столу з краєчку на лаві й крутив цигарку.

— Ну то як же воно буде, Семене? Жінка йде до артілі, а ти то й не хочеш?

Семен мовчав, тільки дужче затягувався цигаркою, яка від цього аж шкварчала в губах.

— От бачиш, Семене, я ж казав тобі ще раніше,—не пускай Лукеру на збори, не вдержав, от і любуйся тепер. Піде в колгосп, майно забере, з чужими чоловіками буде гуляти... Ех, Семене, Семене... що ти за чоловік, що жінкою не вправиш. Тепер бачиш—вона баб скаламутила всіх, до колгоспу за нею кричать...

Семен мовчав. Тільки курив, на коліна голову схиливши. А Микита хитро мружив очі й гладив широку розрізану надвоє бороду.

— А знаєш, Семене, жили б собі люди та й жили б помаленьку та хліб святий їли! Робили й робота була всім. Своєї

землі не хватало—в людей заробляли й жили. А то колективи якісь повигадували! Ось коли вже брат з братом не вживуть, ділитись поспішають, то де вже там толк буде в артілі тій! Ти з Лукерою робитимеш, а Ничипір з Марком—лежатимуть та хліб будуть їсти, ще й з вас будуть, дурнів, сміятися. А головний, руки в галіфе заложивши, буде ходити та покрикувати. Якраз, як на панщині тій! А держава хліб забере й будете голодні сидіти. Он у Вовчому ж хуторі був колектив, хліб забрали, ну й розбігся колектив. Ха-ха-ха, дурні, дурні...

Супруненко легенько сміявся, ходив по хаті й гостро хитрим очима пронизував Семена. Щось закраялось у хитру куркульську голову.

А Семен все мовчав, тільки крутив у руках обідрану шапку та ніяково боязко заглядав у вічі Микиті, як бува заглядає людина людині, від якої вона залежить.

Приходив піп.

— А-а-а, отець Гавриїл, заходьте, заходьте!

— Здрастуйте, здрастуйте, Микито Петровичу! А, і колективчик тут?!. Здоров, Семене!

У голосі вітця Гавриїла чулась гостра, в'їдлива іронія.

— Так багато людей записала до колгоспу Лукера?

— Багато, батюшка!

— Ех, раби божії, нерозумні люди, роблять самі не знаючи що! Ідуть на іскушення дияволів. А в святому писанні сказано: «воздержітеся, ібо хто воздержен, той і спасений буде». Так то, Семене.

Приносили самовар.

— Сідайте отець Гавриїл, сідай і ти, Семене, поп'ємо чайку, бо підеш до колективу—не дадуть там.

Отець Гавриїл тепло сміявся, а Семен видавлював болісну посмішку й присідав з краєчку стола.

— Так, значить, покине тебе Лукера, Семене, піде в колектив, а ти залишишся в дурнях?

Жінка Микитина розливала чай і додавала:

— А в колектив приїздять з району комуністи працювати, весело буде Лукері. Тим то й поспішає вона туди.

— То ще побачимо, як воно буде!—кидав зі злістю Семен.

— То ти сам собі господар у своєму господарстві, майструєш, що схочеш, то гуляєш, робиш так, як тобі подобається. У поле вийдеш—своя власна земелька, по-святому, божому й робиш на ній.

— Добре ж, як є чим робить.

— О-о-о! Нема коня—люди виоруть, а ти влітку допоможеш. Земля любить, щоб гарно працювали на ній, а не так, як ледарі працюють. А до колективу ледарі позаписувались. Е, не дорога тобі з Лукерою туди, не дорога, не тобі з їми, ледарями, хліб їсти, Семене.

— До погибелі веде це, Семене, до погибелі,—прорікав своє отець Гавриїл.—В колективі з голоду попухнуть, В селян все забирають, забирають! Куди це все йде? До погибелі! Війну чуємо, війну, Семене. І буде тоді лихо всім,—додав він таємно.

— Колективчиків тоді всіх перевишають,—шептав Микита з притиском.—Подумай, Семене, та вговори свою Лукеру, бо буде біда. Готується Англія з Америкою воювати з нами. А Китай вже й розпочав війну. Тікай від лиха, Семене! Не послухає розуму,—силою примусь її тебе слухатись. Ти ж голова, чоловік.

— А в писанії сказано: «жена да боїться свого мужа»,—вставляв лагідно своє отець Гавриїл.

— Сміються ж з тебе, Семене, всі кажуть: жінка верховить Семеном та обманює його...

З важкою головою ішов Семен тоді додому. Думки розтідали, розносили голову, як туман повесні розтідає й розносить рештки снігів.

* * *

Через річку котився туман у село. Горнулися тісно хати одна до одної, через тин упиралися стріхами.

Поночі, Манячила церква. Поруч примостився сельбуд, ніби налазив на церкву.

У вікна на вулицю смугами падало світло. Прорізало туман.

Семен горнувся в туман, прикривався ковдрою ночі. Підкрався й встромив кріз шибки очі в кімнату.

Лукера чомусь сперечалась, щось доводила. Представник—комуніст, голова сільради й Микола встромились у купу паперів. Писали, переписували, креслили й знову писали...

Чекав під вікном довго в тумані, і все однаково: сперечались, писали...

Кинув вікно й пішов у ніч один...

Бачив, як Лукера вийшла з Миколою й пійшла додому.

Городами побіг, щоб бути вдома раніше.

І думав:

— Чи завжди так?

* * *

Ех, таки й довго чекали колективісти весни-чарівниці! . врешті дочекалися. Сніги розтали, спливли в ставки, в озера. За селом проти сонця парували почорнілі лани й просились під колективного плуга.

Верба з березою, розвішавши пишні бруньки вбрання, пишались у схвильованій поводі весни довгожданої.

Село на горі. А там, де луки низькі, де влітку в білих сорочках косарі вимахують косами—гуляють тепер сірі роздатовані хвилі весняної поводи. А над вечір, як стихне погода,

ніби нехотя сонце пестить останнім промінем застигли в непо-
рушній величі води. Вони лашаються, переливаються золотом і
щось тихо шепчуть.

А ніччю—небо в воді. Купаються зорі, а місяць стеле но-
ву довгу стежку сріблясту...

Колективісти ходять потираючи руки:

— Весна цього року хо-ро-ша заходить!

А Лукера тоді додає:

— Ось підсушить сонечко лани й до роботи приступимо...

Землемір під колгосп відрізав участок.

Тоді шипіли по задворках, куркулі сичали гадюками:

— У-у, голота! Лежні, сволочі! Все мало їм!..

Семен мовчки ходив і щось думав. Багато думав. А думки
в голові ніяк не хотіли вмішуватись. Вилітали з натиском болю:

— Ех!..

— Чого світом нудиш, Семене?—озивавсь через тин Ми-
кола, весело пихкаючи цигаркою.

— Так!

— Кинь ти дурниці, Семене! Не слухай Супруненкових
брехень, а йди до нас.

— Я ж тобі наперешкоді не стою?

— Семене, Семене, поверти головою та не відставай від
бідноти. Ми вкупі і з нас велика сила. А ти сам! Ти як били-
на в полі безпорадна...

Микола йшов на своє подвір'я, а Семен тинявся в своєму
й думав:

— Ти як билина в полі безпорадна... А так... На чиєму
ж боці правда?..

А Лукера-колективістка—бадьора. То жадала весни, те-
пер жадала першого дня роботи в колгоспі.

— Ех, скоріше б!..

Вирішили колективісти на зборах останніх перевезти й
майно до економії, колишньої панської. Там, де була еконо-
мія—буде колектив.

— Ну, Семене, давай вирішати, як будемо далі!

— Ти про що це?

І глянув так важко, важко на Лукеру з-під лоба. Погані
в очах спалахнули вогники.

— Про артіль, Семене! Йдеш з нами, чи ні?

— Ні!

— Чому?

— Не хочу!

— Це ти востанне?

Мовчав. Тільки дихав так важко та очі ховав від Лукери.
Лукера й собі міркувала: що робити? Залишити артіль? Ні, хай
б'є, хай катує, а в цьому пеклі життя не буде. Тільки в ар-
тілі!

— Семене. Коли так, забираємо з Грицем свої частки й будемо йти до колгоспу.

— Що-о-о?!—визвірився Семен. А обличчя вкрила мертва блідість.

— Я ж сказала що. Виділи частки й ми...

— А-а-а!.. до колгоспу! Частки! Кидаєш? Так на ж... колектив.

Вхопив з-під лави сокиру й замахнувся на Лукеру. Очі, кров'ю налиті, хижо впилися в її обличчя.

— Схаменись, Семене! Рятуйте, люди! Грицю!

— Мовчи! Зарубаю, сволоч!

В хату влетів Гриць. Оторопів.

— Тату, тату! Що ви робите?.. Тату!

Упав, вхопив за руки батька. Тяг руки до себе, кричав.

— Тату! Мама не винна!

Семен поволі опустив сокиру й кинув її під лаву. Відвернувшись дико дивився у вікно на подвір'я. Дрижали руки.

Гриць, припавши до матиногого подолу, очима повними жаху й відчаю дивився на батька.

Лукера гладила синові голову й плакала стиха.

— Семене?

Мовчав. Не ворохнувся навіть...

— Семене?

Мовчав...

— Семене?

— Ну-у!..

— За що зарубати хотів?

Мовчав.

— Ну за що, Семене?—Підійшла. Стиха поклала руки на плечі Семенові.—Семене, тебе одурено! Тебе Супруненьки оплутали брехнями! Еге ж, так!

Мовчав.

— Семене, подивися: вже всі твої товариші в колективі, чекають на тебе.

Подумай: вік у Супруненьків робив, вік—не один день. Вічним наймитом жив у куркуля. Обдурили тебе, обдурили! Намовили! Правда?

Мовчав. Одірвав паперу, скрутив цигарку й запалив.

— Ну, глянь же на мене ясніше! Годі! Вік прожили в такій злагоді, а тепер так... годі гнути спину куркулям! Годі! Ходім з нами! Будемо вкупі робити, самі для себе й господарями всі будем. Житимемо не так, як раніше—краще, багато краще! Згода, Семене?

Семен опустився на лаву. Взяв на коліна сина, гладив покуйовджену голову. А в очах палало щось нове, бадьоре й радісне. Тільки трохи в кутках очей сховались сріблясті краплі, придавлені волею самого Семена.

Семен записався до колективу.

м. Чернівці 1930 р.

М И К О Л А Ч М І Л Ї

ЗАЛІЗНИЦЮ ПРОКЛАДУЮТЬ

О, як мені не оспівати
Це будівництво в кожному кроці,
Засмаглих промінням сонця,
Упертих, дужих і завзятих.

I.

Сонце гасне,
спадає за ліс—
На сьогодні закінчило мандри...
Обрій заходу
кров'ю наливсь...
Так—сьогодні,
учора
і завтра.

А на станції—
гамір і жар
Разом з днем
затишає, вмирає...
Потяги
даленіють, біжать
Обціловані блисками рейок.

Робітничі
лави йдуть
Відпочити. Розсіяти втому,
Щоб палать,
Працювати знов день
Темпом іще
невідомим.

II.

Тільки ранок
запалить край неба,
Розілле срібляний оксамит,—
Поспішаючи
йдуть чорнороби
З твердим поступом—
(сила і міць)...

І у кожного
думка уперта:
„Перевищить намічений плян“...
Ще одну
провести аорту,
Щоб живила заводи, поля.
Скрізь працюють
завзято лопати,
Накидають коштовний „баляст“,
Щоб засипать низини, болота —
Залізницю нову прокласти.
І підходять,
відходять вагони.
Подих поїзда... цокіт коліс...
Гуркіт, гамір
і шум монотонний...
Патос творчости вкупу все злив.
Березень 1930 року.

ЛІСИ ЧЕРНІГІВСЬКІ

На Чернігівщині відкрита
аномалія (З газет).

Простяглися ліси чернігівські
Чорно—
синьо—
зеленими віями...
А під ними піски
І дороги навкруг
Переплутались жовтими зміями.
Стародавні ці сині ліси
Тільки стогнуть в години вітряні
Та заміряно дивляться в синь
І на лан,
Коли жито колишеться ватрами.
А хто б міг отаке гадать,
Що скарби тут великі заховані,
Що із надр розіллється руда
Аж на простір,
Як Дніпро веснянсю повинню.

* * *

По пісках та біля гори
Тече чорна й червона рідина...

Розповів усім дід старий:
— Тут завод колись працював
У далекі минулі години,
А тепер столітні дуби
Все стоять непорушні,
могутні,
А за ними убік
На горах, у гаях
Давні селища названі
„Руднями“.

* * *

Захитались ліси чернігівські...
Знов почують підземні гуки...
І розколе прозору блакить
Завод-велетень,
Піднісши над лісом руки.

КОМСОМОЛЬЦІ НА СУБОТНИКОВІ

Ось приїхали ми, хлопці,
Та й ідем...
А за обрієм схід сонця
Зустрічає день.

Як траву зелену точить
Скрізь роса—
Тут від ранку і до ночі
Голоса...

Тут від ранку дзвонять коси
Серебром
І лягає на покоси
Кіс тавро.

Ну, а сонце пропикає
До кісток...
Пролунало лунко в гаї:
— Перший хто?

Так і знаю: Коля-наймит—
Він такий,
Що найширшу ручку займе
Вожатим.

МИХАЙЛО КУРИЛЕНКО

ТРИ ЗІРКИ

I.

Увічливий такий, солоденький завжди діловод Окрміськ-госпу Бренько. І слова він вживає теж ласкавенькі, нудні: «чайок з вареннячком», «ордерок», «квиточок». Тому, певне, ще зі старих часів парубоцьких і до радустанови перекинулося й прищепилося за ним ім'я «Митюша Бреньчик».

На людях Митюша носить своє худорляве, кривоплече тіло врочисто й просто, а, вбачивши знайомого, витягне шию, як гусачок міршавий, кашкета широким жестом у бік:

—С—с—драсте, С—с—с—емене Петровичу!

Крізь усе єство Бренька ще й тепер ясно прозирає: колишній чиновничок контрольної палати, чиновничок—двадцятничок за 27 карб. 18 коп. на місяць.

В ті часи й отруївся Митюша сумно-веселою отрутою алькоголю. Було щомісяця 20-го обов'язково з приятелями «випивон». І не абиякий, а з ікоркою, сирком, з хмури́м, п'яним виттям:

С—стоїть го—р—р—а ви—и—с—со...

Попід гор—рою га, гга—г—га...

А головне ж, з коньячком: «три звездочки», лімончик, цукор-пудра...

(«Ах, жі—і—-знь біла!»).

Після холостяцької, куцої волі—одруження. Ліпочка—з хорошої сім'ї. Папаша: синя вивіска на головній вулиці—«Кондітерська С. Т. Огієнков». Квартира в тестевій хаті—повна чаща. Та й Ліпочка—«пончик з ромом», хоч і недочутлива трохи на вухо...

Потім—війна. Бренькові пощастило—звільнений «по чистій».

Олімпіяда Степанівна ретельно пухла щопівтора роки. По черзі з'явилися Стюпа, Тамарочка, Толя. Роки пливли за тихою водою.

Революція поставила життя шкереберть. Папашина синя вивіска опинилася в курнику, зник спокій і ситий добробут. Безробіття. Годувало хатнє барахло, що пливло на базар, на село.

Кінець-кінцем пристань у комгоспі. Товариш Бренько—діловод.

— Жити можна, дякуючи нашій владі!..

* * *

Унепилося життя окружного міста. У вітринах крамниць зазеленіла хвартушками сорокоградусна. Збуджена жадоба знов присалася до Митюшиного серця, як слимак до листу. «Розрішав» собі півпляшки, але не часто.

А в мріях цвіла висока темна пляшка, в ній золотими іскрами грає шляхетний напій. І на білому пасику на шийці три зірки...

О дев'ятій мчав Митюша на посаду. Позавчора ще білим привідом вихолила над містом зима. Знесилена впала вмирати в глинястих ярах за цегельнями.

А сьогодні—смагляве сонце, базарний галас гайвороння на кістках тополь на бульварі, кав'яні струмки...

Перебігши вулицю, Митюша широко кашкета в бік: «С—с—драсте, Якове С—степан»... Погляд упав на знайому вивіску:

Тіргівля артілі інвалідів
ковбасного виробництва

Сковзнув униз—і прикипів.

На вікні бурштином іскрився шерек пляшок. На білих етикетках-золотий дзвінок, плетевом—«коньяк» і під синьою голівкою—три зірки...

На посаду Бренько спізнився. Щось рахував, одписував, потакував заводі, а мозок гризло шашіллю: за кілька днів масниці. У них—млинці. Як вражені гості! У нього ж у першого після революції новина—коньяк! Дивуються, смакують. Навіть хмурий заввідділу каже:

— Ай да Дмитро Сергійович! Пр—р—а---вильно дело по-ввол! Не дурно ж:—дело—вод...

Бренько з мрійною ухмилкою малював у грубезній службовій книжці сузір'я з трьох зірок. І раптом хтось наче голку загнав у мозок:

— А де ж гроші взяти?

І справді, бюджет, виснажений Олімпіадою Степанівною на пошиття шерстяної сукні з болгарською мережкою, не дозволяв витрат на привабний напій.

* * *

У вівторок у масниці працював Митюша в усю анові надурочно. Після обідньої півпляшки язик гумовим кавалком теліпався в роті. Шкіра на виду була невразлива, мов на зашкарбухлих черевиках. Цокання кружалець рахівниці било по скронях.

— Гов—в—варишу Т—т—орячов, — клацали зуби—ч—чи не м—можна б з каси дд---допомоги...карбованчиків 20?

— А хіба дуже треба?

— Т—т—ак... помира ж—жінка...—зірвалось несподівано з язика.

«Місцевком» зирнув на жовтий в зеленому атраменті папець, що нервово сіпався на краю стола.

— Зайдіть завтра.

На другий день службовці з цікавістю поглядали на схилу над паперами голову мовчазного Бренька.

З легкого язика друкарниці Балдухиної установу облетіла звістка: в Митюші померла дружина.

... В поточних справах голова місцевкому витримав павзу й цим ніби підкреслив цікавість того, що має сказати.

— Товариші, в Ми... у т. Бренька померла дружина. Треба допомогти... по-товариському... Видали вже з каси допомоги 20 карб. На мою думку, коштом каси треба замовити труну для небіжки...

Ухвалили: доручити т.т. Сірому та Василенкові замовити труну.

З засідання пішли зняти мірку з небіжки.

Місто тануло в синьому присмерку. Дзвеніли під ногами шкельця зашерхлих калюж. Під спадним сонцем верх каланчі цвів квіткою рожевою, дивною...

Нарешті—вул. Л. Толстого, 37. Чотиривіконний брунатний будиночок.

— Підем двором!

Напіврозчиненими дверима ввійшли навшпиньках, знімаючи шапки.

В Сірого майнула думка: «хреститися чи ні». Зирнув на товариша:

«Як він»...

У темряві передпокою сита жінка мила підлогу. З сусідньої кімнати смуга світла соковито освітлила гладенний круглий зад, рожеві стегна.

Василенко кахикнув раз, удруге:

— Це квартира Бренька?

Випросталась, лице жовте, як куля масла.

— Ми з комгоспу. Мірку треба зняти з небіжки... Домовину замовити...

Вирячилися білі, риб'ячі очі, рот роззявився літерою «О».

— Кому домовину?

— Та дружині ж т. Бренька.

— Це ме—ні труну?—квакнула по-жабиному, руки в боки.—Мене ховатимете?*

Ногою двері навстіж:—Геть, ти п'яного,—сам з коньяку здурів і приятелів таких чорти нанесли...

Здала побачили Митюшу. Підвів розкуйовджену голову, рот на бік до вуха. На столі перед ним—дві пляшки...

Мовчки, застряваючи в дверях, з почуттям пекучого сорому, що наче обілляв окропом спину, випхнулися у двір.

Тільки на третьому кварталі Сірий, тушуючи ніяковість, роблено жартівливо підморгнув:

— А небіжка, як паска на жовтках... ках—ках—ках!

— Зміряти б можна...

... Бренько прийшов на посаду лише на третій день. Голова в нього була забинтована, а на щоці біля вуха припудровані червоніли уразки, слід чиїхсь нігтів.

... На вітринах вигадливими кольоровими пірамідами—пляшки. На білих етикетках—золотий дзвінок і плетевом—«Кольоньяк»...

Чернігів, 1927 р.

ЧЕРВОНЕ НАМИСТО

НАРИС

В клуні пахло медяно-тершко сіном, квітами сухими й гостро-спітнілим, розбуялим тілом...

Голубо-срібна зоря тремтіла в дірі стріхи, ніяк світюча комаха, що заплуталася в павутинні.

Ілько кілька хвилин лежав мовчки. Відчував, як задоволена жага теплою втомою палила ноги. І вже знову лють, з якою прийшов сюди, дряпала на сердці. І ще дратувала соломину, що настирливо колола за коміром.

— Проню, не помилилася?

— Ні...—після павзи, лякливе, тихе.

— Що ж тепер робити?.. Мені ж на призов на осінь—чи не з собою дитину взяти, на гвинтівці носити?!

Дівчина мовчала, наче й не було її поруч.

— Чи ти не знала, як дитини позбутися?! Он розумні дівчата геть чисто шлях протоптали до баби Мокрини—тільки ти, писанко свята, черевом самоваритимеш на сміх людям!..

Ані слова на відповідь, немов сам лежав у холодній клуні. І від цієї мовчанки й покори виношена злість розірвала серце, бризками опікла голову.

— Язика проковтнула, панно стодольна? Чуєш-ш?

Сіла й заговорила швидко-швидко.

— Іллюшечка, золотенький... Як же ж так—убити? Свою дитину вбити? Вона ж нас зв'язала... І люди язиками зв'язали... Поберемося, Ілку!

— Не діждеш... Щоб на кожній женитися, з якою спав? Знала кобила, де брикала..

Поцілунками руки опікала, сльозами кропила...

Відкинув раз, удруге. І хотілося, щоб благала, зневажалася, щоб штовхати, шарпати, заливаючи жорстокістю пекучу злість...

— Знаємо вас—щомісяця грошики хочете одержувати... Навчили вас дилігатки затьопані „ліменти“ здирати!..

Зірвався на ноги, намацав у сіні, встромив одріза в кешеню („далеко додому йти—на случай“—казав).

— Годі вже нам крамувати!.. Гутатакай сама байстря, коли дурна була...

Заскімили двері—ножем по серцю. Зрозуміла—кінець. Охопила брудні чоботи, ридаючи тяглася по холодному току.

Штовхнув ногою, відкинув.

Наздогнала за дверима, впала, впилася в полу кожуха.

--- Геть, лахудро!..

Рвався тікати, матюкався люто. Вихопив одріз: г-ех! Іще, ще... Вила, ухиляючись від ударів ненависна голова. Люто бив держалном, стогону й крику не чув..

...Отямився сидючи під клунею плетеною. Колихалися чорні дерева,—впадуть! Держално одріза липло до пальців...

Близько в провулку вибухло реготом. Чийсь зухвалий знайомий голос затяг старовинної, новобранської:

Ех, ти, мать моя-а,

Ні жури міня-а...

Гупнули в кілька голосів басовито-густо:

Не ж-жури міня-а,

Ка-ак сама сібя-а-а...

Ілько трусився над теплим ще тілом, кервавив задубілі руки. Заскавучав тоненько, мов осиротілий цуцик...

...Ой, по сніжку, по ранковому, синьому—хто намисто криваве розсипав? Хто намисто посіяв стежкою червоною—гей, вниз до ополонки на ставу?

Ой, Ілька та стежка кривава до бупру довела...

1926 р.

А. КАЦНЕЛЬСОН

КАЛЕНДАРНІ ЛИСТИКИ

...Календарні білі листики—
Днів працюватих ряд...

—Ну, скажіть, хіба активістові
Можна без календаря?..
Його кожний тонкий листочок—
Товста пака праці за день...
Ранком встанеш
І зразу очі
На число календарне зведеш.

... Збори—вечером,
Ранком—лекції.
(Як цвіте там осончена мить?!).
І бадьорість ранкова ллється
У напруженні—
— все зробить!

В шумах час,
У роботі пролине,
Непомітно так пролетить
Голубами білих сторінок
І струмками схвильованих діл...

Коли-ж стихне
І дзенькіт
І гомін,
І сповзе ночі чорний павук—
Я прийду із роботи додому,
Календарний листок одірву.

Деся позаду—
Вже шуми
Й громи
(Грає кров на моїм лиці)
Й застається вся утома
У листочку
Одірванім
Цім...

Знову свіжий,
Знову бадьорий
Ждеш, поки ранком прийде—
Так осончений, як і вчора,
У запалі новому—
День.

... Календарні білі листики—
Днів працьовитих ряд...

—Ну, скажіть, хіба активістові
Можна без календаря?..

1929 рік.

В М У З Е Ї

Стрункований і велетенський дім,
Такі просторі прибрані кімнати...
І має кожна з них
Комплект подій—
Своїх речей
Історію
і дати.

А ти очима
Все по них пливеш...
І в речі кожній
перебійним гулом
Б'ється серце свіже і живе,
Живе ще серце
Вбитого минулого.

Хоча і час
Все в пам'яті зітре—
Ніхто ж засохлі фарби не зітре, так?!
І дивиться поморщене старе
З картин незграбних
І грубих портретів.

Куди не кинь:
Там хрест, або бунчук
(вони віками тяжили над людом!...)
Як можна тут—
Усе це не відчуть
І мсту гарячу
Не закласти в груди!..

...Ось рій кімнат
Давно вже прокружляв
(Така недовга
Й зовсім проста путь?)
Але це ти —
Пройшов увесь той шлях,
Великий шлях
Уселюдського поступу.

І хочеться:
Не верстами століть,
Потужним кроком
Темпом п'ятирічки,---
Ніким іще нестворену створить,
Створить свою
Історію
величну!

Лютий 1930 р.

СТУДЕНТИ НА ЧОВНАХ

Хвилі об беріг,
Об човен все б'ють...
(Хто розбере
Поетичний їх гамір?...)
Ми не самотні...
Із нами ще юнь,
Пісня весела, бадьора—
із нами.

Там десь—он чуєш—
...Дзвенять голоси,
Ллються, як в нас,
Запальні, молодечі,—
Хвиль цих колишуть
Захмарену синь
В цей весняний
І заквітчаний вечір...

Бачу вже я
І силъвети облич—
Друзі то наші...
Й вони з аудиторій
Ніжну утому
Суди узяли,—

Взяти назад
Полохливу
Бадьорість.

Ранком чекають нас—
повіді цифр,
Шуми глухі
Авдиторій і залів.
—Тут би на водах,
На хвилях оцих
Вчити закони
І спроби Паскаля!..
...Іскриться беріг...
(...і місяць вгорі...)
Іде назустріч
Розбуркана гавань...
—Місяць, а ну допливе
хто скоріш,
—Ну, злоторогій,
з тобою
змагаймось!..

Човен все швидче...
Вже беріг цвіте...
Місяць пливе
Наді мною у небі...
Може, як я,
Це бажає він теж—
Не відставати
Від буряних темпів

Досить!
Назад ти, кермо, повертай!..
(Скільки бадьорости
В груди налито!..
... Там он, праворуч,
За вербами там—
Блима електрикой
Наш гуртожиток.

1930 р.

ПЕТРО ГІРНЯК

ЖОВТНЕВА АКВАРЕЛЯ

Ніжно-жовтаве проміння осіннього сонця щирими самоцвітами розсипалось по золото-шитих шатах трьох самотніх каштанів на подвір'ї панської бастилії; воно соромливо пробігло по піддашшю в'язничної стіни й золотими пасмами ранку постукало в заграбовані вікна.

Проснулася тюрма. Брящать кайдани об камінну підлогу камер,—це почалася в тисячний раз вимірка шостиметрового простору.

Крізь заграбовані діри, що блідими плямами приліпли аж під самою стелею, сотні змучених обличч встромили свій погляд, наче ген-ген у синій даліні шукають стежки до волі. Далеко на обрії видніють силуети фабричних димарів та зубчасті верхи синіх ограблених Карпат.

З камер для смертників, що на самім краю четвертого поверху, чути сумну мелодію стрілецької пісні:

«Чуєш, брате мій, товаришу мій:

Відлітають сірим шнуром журавлі в ірій».

Її підхоплюють інші камери й тужлива мелодія на крилах осіннього котиться ген-ген за мури.

Клацнули замки й грізне «milczys» увірвало останні акорди стрілецької пісні. Затихла пісня, мовчить тюрма, тільки чорні думки журавлиним крилом летять далеко поза ті понурі стіни; летять туди, де рідні, ограблені паном, села, де кров'ю й сльозами залиті робітничі квартали, розчавлені злиднями, розпалені боротьбою.

Ох, як тяжко в таку пору відчувати холод кайданного заліза, яке, немов гадюки, в'їдається в скатоване тіло. Як тяжко почувати себе вільним, непереможним і бути запротореним між глухими, мовчазними стінами.

Як хочеться, хоч на мить, розбити ці мури й побути на волі, хоч на хвилину втопити свій зір у цій синій глибині осіннього неба, хоч мельком глянути на цю чарівну осінь красу синіх Карпат, щоб потім можна ще з більшим завзяттям стати під перекладину шибениці, під чорні люфи панських крисів.

Хто ніколи не сидів з вільним серцем між цими мовчазними стінами, хто не міряв тисячі разів підлоги смердючої камери, хто не відчував на своїм тілі холоду кайданного заліза—

той ніколи не відчує, не зрозуміє справжньої ціни волі, той ніколи не знатиме цих страхів, не знатиме цих мук, якими так багата шляхецька «культура», той ніколи не відчує в своєму серці цієї безмірної віданости боротьби з усім, що панське.

Вечоріло. Холодне небо зятяглось чорною ватою ночі, а сірі, мовчазні корпуси в'язниці заблимали блідими очами світел. В коритарах заклацали зубами подвійні замки,—це почалась довга, безсонна тюремна ніч.

Вже з костьольної вежі монотонно вдарило дванадцять, але четвертий поверх не спить. Причаївшись у сумерках, в камерах політичних хрустально-водним клекотом Карпатських потоків летиться таємничий шепіт...

Блідий, лінійний ранок розірвав чорну плахту ночі й настав знова ясний осінній день. Заклацали заіржавілі замки в окованих дверях камер, задзвеніли кайдани по камінних сходах,—це політичні йдуть на прохід.

Вийшли...

З наїженими багнетами, шаблями на гостро стоїть варта на сходах біля дверей і своїм «chodzie» намагається примусити в'язнів розійтись, тих, які невідомо чого збилися в купу.

Не слухають...

Із рук трибуна... грізні оклики революційної промови клином в'їлися в понурі в'язничі стіни.

Заметушилась варта,—лезом криці вдарила на бунтарів, але град каміння відбив їх напад.

Замовк промовець і пісня бою: «Повстаньте, гнані і голодні»... оскарком вдарили об синю далечінь...

Червоним маком прапор над головами бунтарів, а пісня летиться чимраз грізніше, її підхоплюють десятки—сотні нових голосів і через хвилину вся тюрма дріжить від її грізних згуків...

Але не розгубилися шакали, їм на підмогу ціла стая диких псів, впала сальва й червоними биндами зацвіло тюремне подвір'я.

Одна мить—і стіни всіх корпусів затряслись від тисячних ударів; з грохотом вилетіли вікна, (роєм посипалось каміння, цеглини на голови поліції,—це карні пішли на виручку політичним. Кілька хвилин—і тюрма в руках арештантів.

Лише над вечір, коли змучене сонце ховало свої почервонілі боки за верхи блакитних Карпат, при допомозі бомб та отруєних газів вдалося владі ліквідувати бунт.

Вечоріло. Заплакане небо корчилось від їдких цілунків осіннього вітру й укутувалось у чорну плахту.

З карцерів неслись душу роздираючі крики катованих та зойки ранених, а на тюремному подвір'ї валялось одинадцять скривавлених тіл, в крові яких зім'ятий червоний прапор з написом: «Вітай, вільна Країно Рад».

ІВАСЬ ГОЛЬ

КОМСОМОЛЕЦЬ

Кулями гвинтівку
розжарував,
аж червонівся
ствол.
Мало хіба ворогам
жару дав:
я і весь
комсомол.

Пам'ятаю: билися
з бандитами—
ранили в праве
плече.
Крикнули хлопці:
«Житимеш!»
Пішов вартувати
у ЧОН.

Знав лише одну я
червону путь,
що кінчається
в світлі комун...
Тих часів вже мені
не забудь,
коли билась
на фронті
юнь.

Прогуркотіли fronti...
Свого друга в боях—
залишив я гвинтівку
саму...
Десять років робота
моя—
в ЛКaesCeMY.

Кулями гвинтівку
розжарував,
аж червонівся
ствол.

Мало хіба ворогам
жару дав:
я і весь
комсомол.

НОВИЙ ПЛУГАТАР

На шляху широкім
І розмах широкий—
На старе опустим
Останній удар.
А весною рано,
у день синьоокий
Виїде на поле
Новий плугатар.
Стане на новому,
Поле розмірежить...
Виїдуть машини,
Загудуть вони.
І заоре нивки,
Зарівняє межі
І буяти будуть
Широкі лани.
Залунає в полі
Пісня колективу,
Пісня колективу
На ранній весні...
Уже не обніжкам
Та уже й не нивам,
А ланам широким
Ми складемо пісні.
Вивеземо трактор
На нову дорогу...
Обійде луною
Вже новий мотив.
На колгосп широкий
Лунай, перемого,
Виїжджай на поле
Міцний колектив.
На шляху широкім
І розмах широкий—
На старе опустим
Останній удар.
А весною рано,
У день синьоокий
Виїжджай на поле,
Новий плугатар!

П. ДОРОШКО

Л И С Т И

І батько мій тесляр
На Дніпрельстані
Й сестра
Поїхала на буряки.
Так радують вони мене листами—
Хоч я й не стисну їхньої руки.

Сестра писала:
«Може й не приїду»...
Хіба одвідати—побачити своїх...
А то:
Привіт усім,
усіх одвідай—
Скажи, що міцно
Обнимаю їх.

У день працюю.
Нас дівчат багато...
А ввечері у клубі—драмгурток
І ми усі
з таким завзяттям
Працюємо—
Не нудиться ніхто»...

І батько пише також із завзяттям:
«У нас багато плотницьких бригад...
Як подивлюсь на комсомольську радість—
Старий,
а хочу
З ними заспівать»...

Читаю я
І серцем розумію,
Як можна творчу працю відчувать...
А тут у нас—
Жита артільні спіють
І квітне радість
В хлопців і в дівчат.

І руку стиснути
Хотілося б старому,
Чи з Настею
В сельбуд піти разом.
Старий забув свою старечу втому,
І він відчув новий життя призов.

1930 р.

СТАСЬ ЗОРЕНКО

ДОРОГАМИ НОВИМИ

П'єса на 2 розділи

ДІЄВІ ОСОБИ.

Каленик Хрущ—селянин-середняк, 45 років.

Килина—його дружина, тих же років.

Степан—їхній син—селькор-комсомолец, 20 років.

Семен—син Килини від першого чоловіка, комсомолец,
23-х років.

Леся—дочка Хруща, 18 років.

ФЕДІР—син бідняка, комсомолец-активіст, 20 років.

Шпак Василь—куркуль, колишній поміщик.

Коля—його син (чудакуватий).

Чучва Макар—колишній член сільради, середняк.

Андрій Плющ—куркуль.

Галька—удова, ворожка.

Друкарниця з району.

Селяни, хлопці, дівчата.

Дія діється в с. Тростянці.

Д І Я I-а.

Кін розподілено надвоє. Праворуч ліса, далі густою пасмою розтяглися дерева. В далечині видно вулицю. Ліворуч хата Хруща. В хаті: ліворуч стіл, над столом ікона, посередині двері, збоку ліжко, де спить Хрущ Степан. Над ліжком портрети вождів революції. У головах ліжка сохне недописана газета. В хаті чисто прибрано. На кону Леся та Степан. Леся місить діжку й щось тихенько наспівує, то прислухається, то знов замовкне. Чути рев худоби.

Я В А I-я.

СТЕПАН (бурмоче, ставить ручку стійма так, що вона стирчить). Ну, Леся, послухай, яку я пишу передовицю в стінгазету, присвячену заснуванню комуні в нашому селі.

ЛЕСЯ. Ти щось довго її пишеш, боюся я, щоб ти не записався.

СТЕПАН. Та я б уже скінчив давно, так треба було закинути пару слів про сільський відсталий елемент—це стосується вашого брата.

ЛЕСЯ. Не підводь усіх під один рубець. Ну читай, що ти написав.

СТЕПАН (мимрить під носа, далі). Виключне значення в останні дні набирає жіноче питання на селі. Багаточисленні факти свідчать за використання куркулями жіночої відсталості. Наше невміння вести роботу серед жінок допомагає куркулеві в проведенні його плянів. До цього часу у нас у селі застосовували загальний підход, не відокремлюючи середнячок від жінок та дочок куркулів, та зовсім не ведінням роботи серед наймичок і біднячок. Особи, що не вміють проводити чітко класової політики, повинні бути закликані до порядку. На етапи закріплення успіхів для дальнішого руху вперед потрібно всю увагу й сили зосередити на мобілізації наймитства й бідноти, в тісному зв'язку з середняком для проведення дальшого наступу на куркуля.

Я В А II-а.

КАЛЕНИК (у дверях). Коли в тебе в голові крутиться, то ти хоч не збивай з пантелику Лесі, досить мені твоїх викрутасів. Щоб я більше цього у себе в хаті не чув. Вона

ще молода, тільки що зіп'ялась на ноги, а ти чорт батька знає, якими витребеньками набиваєш їй голову. Чи ти може хочеш, щоб і у неї голова була набита клоччям?

СТЕПАН. Ну чого, тату, ото б я гнівався.

КАЛЕНИК. Ох, і розумний ти у мене, як я бачу. Чого ти тільки дома сидиш? У нашого сірого кота мабуть більше розуму, ніж у тебе. От гарно... Батька вчити, от розуму на курсах набрався.

СТЕПАН. Те, що я взяв на курсах, дає тільки користь. Коли-б ви, тату, слухали нас, не потурали б отим куркулям, для вас би тоді було все ясно й зрозуміло. Ви б не дивилися так сліпо, як зараз, не вірили б глитаям.

КАЛЕНИК. От так, Лесю, учись у свого брата, на старість дешевий кусок хліба матимете. От наградив господь дітьми?!

ЛЕСЯ. Я у ваші діла не втручаюсь, бо ви однаково путнього нічого не придумаете. Бачити вас разом, це значить— чути сварку та дорікання.

КАЛЕНИК. Коли б ви були слухняні діти, то цього б не було. Господарські діти не шалаються по сельбудах, а ліс возять, а ви щоночі байдики б'єте. Он Чучва вже нову клуню пострів, а сьогодні вже підбирає місце для хліву, а ви радіо слухаєте та людей дурманите своїми комунами. Прямо сором людям у вічі глянути.

СТЕПАН. Ех, тату, жаль мені вас. Підведуть вони вас, а тоді вже буде пізно.

Я В А III-я. (Входить Семен).

СЕМЕН. А я тебе до всьому селу шукаю.

КАЛЕНИК. От ще один горобець явився. Всі злітаються, коли їсти треба. Де це ти пропадаєш?

СЕМЕН. Вас шукав, от і знайшов! Сьогодні в сельбуді буде цікава доповідь: „Чи є бог?“. Запрошуються всі мешканці с. Тростянки, особливо ті, що вірують. Ви обов'язково, тату, з матір'ю підіть. Після зборів буде світлова газета. Там намалювали Омелька Жухова, як він самогон відбирає, а потім з усією родиною знищує через свій шлунок, і як колишній голова сільради Кирпатий ставив печатки на посвідчення синам куркулів, що їхали вчитися. До речі, Степане, я й забув тобі сказати: з району приїхали представники редакції, вони чекають на твій допис.

СТЕПАН. Так чого ж ти теревені точиш? Зразу так і казав би. Ну, так я почвалав. Ви тут довго не баріться, кінчайте свою роботу, збирайте комсомольців і приходьте раніше на збори, та й Лесю не забудь захопити з собою.

КАЛЕНИК. Ти коли, волоцюго, ідеш, то йди, а других не підма-
ноюй. Лесі й так роботи хватить.

СТЕПАН. Ех, тату, що то значить некультурність. Вчитись
нам треба і вчитись. Коли б ви хоч раз пішли до сель-
буду, то такого б не говорили. Хай це каже Чучва,
Шпак, а чого ви підпрягаєтесь, що у вас спільного з ними?..

КАЛЕНИК. Ти б краще чим іти на ті дурниці—повів би з Се-
меном на ночліг коней, а завтра чуть світ виорали б
нашу десятину й Макухи, а в жнива, коли саме будуть
дорогі робочі руки, вони б нам відплатили втриє. А ти от
у повітрі літаєш.

СТЕПАН. Я ніколи, тату, не відмовлявся від будь-якої роботи,
але я роботу шаную тоді, коли вона виходє з чесних
прагнень людини, а не зі здирства. Вам заздро, що Чучва
з краденого лісу та лози клуню поставив, а мені боляче,
що такі, як Чучва, обкрадають державу та ще й вас за-
прошують на цей підлий вчинок. Тату, зрозумійте, що це
не по-людському! Так, так, не по-трудящому! Ви дорого
ціните свої особисті інтереси й дешево продаєте громад-
ські. По-вашому—аби вам було добре, а до інших вам
нема діла. Іти такою дорогою далі, як ви йшли,—це ви-
значає дати батіг поміщику Шпаку, щоб знову підганяв
вас на роботу, це значить продати досягнення Жовтня!

КАЛЕНИК. Та що ти мені Чучвою та Шпаком очі печеш! Ти
мені на ділі докажи, яка користь з тих комун.

СТЕПАН. Не все, тату, зразу. Поживете—самі побачите, а
спрягатись з нашими ворогами я б не радив. Повірте,
тату, ми вам тільки добра бажаєм, ми хочем, щоб ви не
робили чотири дні на Шпака, а два собі, а працювали для
себе й для всіх. Ви працювали все своє життя—і що ж
врешті: у Шпака—економія, а у вас—пустеля. Отже й не
дивуйтесь, що вони так захищають свої інтереси. Але,
що ви захищаєте? Шостий сніп, що давав вам у жнива
Шпак? Опам'ятайтесь, тату, ще час є! Невже ви й досі
не бачите свого класового ворога?

КАЛЕНИК. Та що ти мені закидаєш—ворог... ворог. Який же
він ворог? Що він погане зробив? І в комору не лазив,
і не вбивав, і не різав, а, навпаки,—кожному давав заробити,
спасибі йому, а що в нього все є—значить хазяй-
нувати добре вміє.

СТЕПАН. Ви кажете—давав заробити. Як ви думаєте, з при-
хильности це він робив? Може ще й збитки ніс у госпо-
дарстві? Так по-вашому?

КАЛЕНИК. Так чи не так, а завжди без роботи не відпустить,
чимсь та підсобить. Я проробив у нього 20 років—ніколи
образливого слова не почув.

СТЕПАН. Те, що ви створили своїми руками, і зробило його таким владарем. А що він нікого не убивав і не зарізав—то тільки через те, що немав сили виступити проти нас. Він—дріб'язок проти нас! Сила—у нас, ми—все! Подумайте, тату, ще не пізно! (Пішов).

КАЛЕНИК. Ну от балакай з ним! (Крик за коном: „та хвіртку зачини,“ волоцюго, знову штраф будемо платити“).

Я В А IV-а. (Входить Килина).

КИЛИНА. Ну отой неvigлас сидить мені в печінках, іде, як вом іде. Все порозчиняє, покидає, скрізь йому свіже повітря треба. От чужа худоба вже поприходила, а нашої корови ще й досі нема. Може знов куди в город запленталась. Лесько, піди назустріч та разом зайди до чередника. Сьогодні здорово парко, худоба пастись на полі не буде, то хай краще попасеться дома на обніжках.

ЛЕСЯ. Добре. Візьміть рубель та покачайте сорочки, а то вже вони два дні лежать пом'яті.

СЕМЕН. Стривай, Лесю, я теж піду з тобою. Мені треба зайти до Федора.

КАЛЕНИК. Іди мені, та там не розпускай язика, а то тобі за ту комуну хтось подякує.

СЕМЕН. Не турбуйтеся. Я цілком дорослий, щоб відповідати за свої вчинки. (Пішли).

КАЛЕНИК. Ну от розмовляй з ним, хоч кілок серед голови теши! Ти йому слово—він тобі десять. От дітки, так дітки!

КИЛИНА. Може ми його оженимо, то він порозумнішає, візьметься за роботу, втягнеться. Ми йому достроїм хату і хай живе. Може тоді опам'ятається, то й не буде майно віддавать до комуні, бо знатиме, як тяжко його наживати.

КАЛЕНИК. Біда всьому тут та, що близько коло нас ця комунa. Вона тут усю воду каламутить. Не будь її тут близько, ніхто б і не заїкнувся.

КИЛИНА. Я чула,—казала Мокрина,—що хто не вступить у цю комуну, то все забиратимуть, а хто не даватиме—того відправлятимуть у Сибір.

КАЛЕНИК. Та все може статись. От я сьогодні хотів їх обох справити на ночліги. Треба провітрити хліб, перекопати в інше місце, а одіж усю одвезти в город до твоєї сестри. Хай покищо переховає, там буде безпечніше. (Дивиться у вікно). Дивись, хтось ніби приїхав!

Я В А V.

(За коном: «ну ти, Колю, розпрягай коней, та дай їм вівса, а лоша постав окремо від кобили).

КАЛЕНИК (з дверей). Заходьте, дорогий Василь Максимович! Як ся маєте? Чого це носа не показуєте, мабуть забагатіли?

ШПАК. Доброго здоров'я (обтрушується). Фу, прости господи, яка курява, так очі й засліплює. А все, знаєте, клопочемось—часи вже такі настали. Нам вже пора й відпочити, бо додолу гне, а тут треба все ногами,—то в город, то в село, все правди шукаєш.

КАЛЕНИК. Так сідайте, Василь Максимович. Зараз Килина поставить самоварчик, чайку поп'ємо. (Килина пішла).

ШПАК. Спасибі, не турбуйтеся. Я до вас, знаєте, в маленькій, але важливій справі.

КАЛЕНИК. Скажіть, рад послухати та стати в пригоді.

ШПАК. Та що тут довго говорить. Будемо казати прямо. Як вам, так і мені пора вже відпочити, хто ж дасть нам спокій, як не свої діти. На чужих або комуну надіятись нічого. От я й надумав оженити свого Колю, це той—самий старший, що торік вас привозив додому, коли в мене гуляли масляну, а у вас, так би мовити... як так сказать...

КАЛЕНИК. Та я розумію, тільки ви трохи не в ті двері попали. Я в ці діла не втручаюсь. Це як жінка. (Коля за коном: «кобила б'ється, не можна лоша відтягнуть, вже так насалось, що аж опухло).

ШПАК. Так чого ж ти з ним цяцькаєшся? По морді його, свиняку! Я зараз, Каленик Федотович. (Пішов без шапки. Килина ввійшла за чайником).

КАЛЕНИК (киває). Приїхав, бач, по справі... він, бач, хоче...

КИЛИНА. Що, чаю? Зараз закипить.

КАЛЕНИК. Та ні бо, яка ти розторопа! Тут щастя до рук само пливе. Тут тобі і гроші, і олійниця, і сукновальня...

КИЛИНА. Та кажи толком!

КАЛЕНИК. Приїхав, бач, сватати.

КИЛИНА. Кого, Лесю?

КАЛЕНИК. А вже ж не тебе! Кого, кого? Ти там порозмовляй з ним та подай надію та з Лесею слово замов, чого вона буде сидіти, на насіння, чи що? Годі вже дівувати, пора за розум взятись.

КИЛИНА (навколюшках). Слава тобі, господи, пошли нам таке щастя, вік не забуду твоєї ласки!.. Я тій витришкуватій Одарці тепер носа втру!..

ШПАК (входить, у дверях). Тепер не тільки люди наровисті поробились, а навіть скотина й та слухати не хоче. О! чого це ви, тітко, навколюшках стоїте?

КИЛИНА (ніяково). Та (павза)... це вже я 34-й день молюсь. Після смерті матері треба молитись 40 день. Ну я зараз піду внесу самовар.

ШПАК. А-а-а! Так от, Каленику Федотовичу, коли ми поже-
нимо наших дітей, тоді ні мені, ні вам боятись нічого: ми
цю комуна в кулак здавимо. Я на свого Колю і на вашу
дочку перепишу сукновальню, хай працюють молоді. Можна
ще до себе прийняти таких надєжних людців, як Чучва
Макар, Ониська Дрига, Андрій Плющ, Павло Крухмаль.
От вам і своя комуна, а оформити—це пусте діло. Чучва
обіцяв дістать таку бамажку в сільраді, що в районі зразу
затвердять, а коли що, то й підмажемо, щоб віз не скри-
пів. Отже треба послати кого-небудь до Андрія та до Ма-
кара. Одна голова—не десять.

Я В А VI. (Входить Леся).

ЛЕСЯ. Фу! Насилу пригнала. Наче її гедзь укусив. Драстуйте!
Чий то парубок ходить у нас на подвір'ї? Побачив мене
та так сміється. Став передо мною, як салдат, і співає:
«любов не знає перепон, любов всегда, як камертон».

КАЛЕНИК. Лесю, збігай зараз до Макара та Андрія—гукни, хай
зараз до мене придуть. Діло, кажи, важливе є, та заразom
і Гальку поклич.

ЛЕСЯ. Та мені ніколи, не маю часу. Мені треба піти на деле-
гатські збори (до матері). Ви, мамо, сходить, а я корову
візьму на припон. (Кирина пішла).

КАЛЕНИК. Ще встигнеш. Ти спочатку одне зроби, а потім—
ходи хоч і на цілу ніч. (До Шпака). Може ще й жінок
закликать? Вони в допомозі стануть. Як ви гадаєте?

ШПАК. Стануть та не зараз. Тут з чоловіками ради не дамо,
а то ще бабами, вони нам пригодяться тоді, коли їм до-
ручимо язиком молоть.

ЛЕСЯ (подивилась хмуро. Стиха). Уже почала збиратись кур-
кульня, тут щось не гаразд. Навіщо вони всіх запрошують?
Треба негайно оповістити Степана. Чого це Шпак так уча-
щає до нас? Мабуть хоче батька втягнути. (Виходить). А
очі як у злодія...

ШПАК. Повірите, як подивлюсь я, як проклята комуна на на-
шій землі порядки заводить, так серце наче хто лещетами
давить. Ну, подумайте. Вже там, з лівого боку, куди впи-
рається мій клин у вигонську леваду, розкопувати почали,
якихось там кісток шукають та скарбів,—там чисто по-
копирсали землю. Я як побачив, так аж присів. Коли—
зірк—стоїть знайомий чоловічок. Я й питаю його: навіщо
це тут копають? Може, кажу, кому сон приснився? А він
мені відповідає: „Старик, а не понимаєш. Це, каже, шу-
кають різних ознак, щоб довідатись, як колись люди жили,
наші предки, буцім то». Я так подивився на нього й по-
думав: дурний тебе піп хрестив. У одного в голові кру-

титься — він і всім голови дурманить. А то ж усе збитки! Куди ж та земля буде потрібна?

КАЛЕНИК. Дійсно! От пропала земля! Пропадемо, видно, і ми!..

(Входить Галька з Килиною, тихо розмовляють. Килина йде в другу кімнату. Галька залишається на кону, сповіщає, що вона переказала Чучві).

ШПАК. Або знов почали новий ліс садити. Та де ж?

Як раз перед носом, як нарочито, жди поки воно виросте, а за цей час земелька скільки б вже прибутку дала!

(КИЛИНА ставить самовар на стіл).

ШПАК. Та годі вам, Килино Семенівно, клопотатись! Сідайте та порозмовляймо, тепер же є про що балакати.

КИЛИНА. Ой, бодай його не діждав! Цілий день робиш — робиш, клопочешся, як муха в окропі, а який-небудь ледар, не болівши, не нудьгувавши, прийде на готове, сяде, а ти поважай його.

ШПАК. Іменно, оце я кажу, от я їхав і бачив, як вони, ті комунари, роблять на полі. Ото сонечко підбилось — вони й сідають відпочивати, снідати, а потім не змигнеться, коли й 8 годин пройде, ну а тоді вже й робити ніколи.

КАЛЕНИК. Та що там говорити, тут чуть не зоря на світ народилась, як то кажуть, чорти навулачки не б'ються, як уже ти на полі, та так робиш, так, що ніколи тобі сісти й попоїсти.

Я В А VII.

АНДРІЙ та МАКАР. З четвергом, будьте здорові.

ВСІ. Доброго здоров'я (привітаються, розмовляють).

КАЛЕНИК. Сідайте, дорогі гості, як раз до чаю. Слухай, Килино, дай нам того, для чого чарки роблять. (Килина пішла).

Я В А VIII. (Входить Коля).

КОЛЯ. Ну, тату, чи довго ще будемо тут, треба скоріше кінчати, а тоді буде пізно їхати додому. (Входить Леся).

ЛЕСЯ. Переказував Гарасим, щоб ви йому віддали борг, а коли грошей нема, то дайте на завтра коня перевезти цеглу з утора.

КАЛЕНИК. Підожде з грошима, а коні завтра заняті. Подумаєш — не терпиться. (До Лесі). На гроші, та підіть удвох до крамниці, купіть гасу та риби на завтра, бо ми чуть світ поїдемо в поле, а завтра ж п'ятниця. (Леся й Коля пішли. За столом сидять гості, всі таємно розмовляють, головує Шпак. На другій половині кону Леся та Коля).

КОЛЯ. Олександро, заждіть хвилинку, я б хотів би з вами порозмовляти. Ви кохали кого-небудь?

ЛЕСЯ. А чого це вас так цікавить? Я ж не питаю, чи кохаєте ви кого-небудь.

КОЛЯ. Ого-го, як би ви поспитали... ги-ги-ги, я зараз і сказав би, мені легше було б, довго не треба було б балакати.

ЛЕСЯ. А ви довго не збирайтесь балакати, кажіть зразу.

КОЛЯ. Коли ж язык, як дерев'яний став. От аби мені такий язык, як у вас, я б тоді зразу сказав.

ЛЕСЯ. А відкіля ви знаєте, який у мене язык? Я ж вам не показувала!

КОЛЯ. Та я так догадуюсь, ги-ги!

ЛЕСЯ. Хіба ви мені в рота дивились чи що?

КОЛЯ. Ой, яка ви жартівлива, з вами весело, вам на зуби не попадайсь!

ЛЕСЯ. А от мені з вами скучно, у вас, мабуть, поганий язык, а ну заплющіть очі та покажіть його (Коля заплющує очі та показує язык. В той час з-за ліси визирають хлопці, перекривляють його. Леся моргає хлопцям, хлопці знов присідають за лісу).

КОЛЯ. Ну що, старий чи молодий?

ЛЕСЯ. Як маків цвіт! Особливо коли дивитись на вас з потилиці.

КОЛЯ. Я кохаю вас усім серцем і прохаю у вас руки!..

ЛЕСЯ. А хіба воно є у вас те серце?

КОЛЯ. Ну чого бо ви глузуєте! Не мучте мене й себе!

ЛЕСЯ. Ха-ха-ха! Ну добре! Дійсно, чого я мучу себе і вас. Ходімте до крамниці, я по дорозі дам вам відповідь. (Коля хапає Лесю за руку).

ЛЕСЯ. Стривайте, це буде потім!

КОЛЯ. Значить ви моя?

ЛЕСЯ. Ні, ще поки не ваша.

КОЛЯ. Ну в мене ще є сила потерпіти, я вмію терпіти й кохати. (Ідуть до крамниці. Коля пританцьовує й співає: «любов не знає перепон, любов всегда, як камертон»).

(За столом у хаті Хруща. Шпак в руці держить папірець).

МАКАР. Ну так тепер зачитайте, Василь Максимович, щоб ми знали, що й до чого.

ШПАК. Слухайте: треба діло обробити так обережно, щоб комар носа не підточив. Всім треба слідкувати, хто приїде на село, та силити проти них такі чутки, ніби вони хочуть усе поописувати та відправити людей в Сибір. Всі чутки треба силити серед жінок особливо, вони найпіддатливіші. Треба казати, буцім то жінки не будуть мати своїх чоловіків, що малих дітей будуть забирати від ма-

терей та що старих людей будуть віддавати на мило, бо треба жир, а з жиру роблять мило.

ГАЛЬКА. Учора на зборах агроном там так розпинався, так розпинався, все прохав матерей дітей віддати до ясел, а комсомолец Федір уже й ручку взяв, щоб списки складати. Та куди там, ми як піднялись, так такого прочухана їм задали, що вони пам'ятатимуть до нових віників. Завтра в церкві отець Варфоломей буде промову таку держати, щоб дітей нікому не давали, переказував мені, щоб я всіх сповістила. Що тільки воно й буде!

МАКАР. Ох, тут трудне діло ми задумали, тут треба так обережно, так обережно, щоб бува в ложці води не спіймали. Погано, що тепер у селі сидить ота комісія, що приїхала з району, що ту газету випускає, там є такі сукини сини пронирилі, що крізь камінну стіну бачать. Особливо там одна баба машиністка, мабуть сама главна, все щось там на машинці пучками виклацує та, господи, там як подивившись, як ті руки танцюють, так аж в очу жовто стане, Одне каже—друге робить, третє передає... біда прямо.

АНДРІЙ. Отож поки через усі руки перейде, так така здорова брехня виходить, що в три дні парюю коней не об'їдеш (сміється).

ГАЛЬКА. Та то все робиться, щоб натравлювати одного на одного.

КИЛИНА. І господи, до чого тепер тільки ті люди не додумаються, нема того, щоб жили собі тихенько, гарно, у добрі, не ворогували. Так на тобі, скрізь неправда панує!

МАКАР. Та де там ця правда! Скрізь і в селі і в городі одна неправда. От ми торік із Зозулем поїхали в земвідділ, там служить свояк моєї жінки, на що вже краще—родич, не яка-небудь свиня, так що ви думаєте? Взяв хабаря 200 крб., за те, що видав там паршивенький папірець вирубати з півдесятини лісу, що поміж Чахремової левади. Там березняк, прости господи, путнього слова не стоїть. Так ото й кажу: не встиг я ще вирубати й одного дерева, як мене хтось ззаду—хап за сокиру. Стой! хто тобі, каже, дозволив знищувати державний ліс? Як, кажу, хто?? Держава! І показую папірець, сам собі думаю—добре, що дав 200 крб., яка бамажка не паршивенька, та гляди й виручить, а то ще й в бупр'ї поседиш. Коли ж він ото прочитав, засміявся й каже: ви заарештовані. Підвів мене до воза, написав протокола, заставив мене насильно розписатись, а потім всміхнувся й каже: ну тепер їдь додому. Я аж підскочив, та й кажу—будьте ласкаві, віддайте мені ту бамажку. Та куди, як закричить, аж піна з рота виступила, як поставив на мене очі правцем, так я так і присів. Ну, думаю, не даєш і побиватись не буду, поїду до

свояка, другу бамажку напише. Поїхав. Зайшов до нього аж він проти мене посміхається. Ну що, каже,—невдача? Жаль мені, каже, ваших грошей! А я йому й кажу: да, кажу, не поталанило, а він мені знов каже: «жаль мені ваших грошей», але я їх повернув до якогось «КАКА». І показує мені газету, де написано моє прізвище, буцім я дав йому хабаря 200 крб., щоб вирубати ліс, а він, щоб ви думали, сам узяв і підслав начальство, щоб скласти протокола, а гроші повернув до того проклятого КАКА. Так от тепер, які нечесні люди, говори та й озирайся. Головне, що родич, а то чужий! Хіба їм чужого жаль?!

Я В А ІХ-а. (Входить Федір)

ФЕДІР. Дядьку Каленик, Степан прохав, щоб ви дали газету, ту, що він писав.

КАЛЕНИК. Бери її та йди к бісу.

ФЕДІР. Ого-го, вітаєте! Спасибі (пішов).

АНДРІЙ. Дивіться, от які нечесні люди понаставали, ну прямо свині—взять гроші й виказать. (Всі переглянулися, здвигують плечима, де-хто аж підвівся з місця.

КИЛИНА. Ой, лишенько я й забула... Тісто вже випирається з діжки, а я забула посадити хліб у піч... побіжу.

ГАЛЬКА. Ходіте я вам допоможу. (Пішли до другої кімнати).

ШПАК. Так то було у вас через те, що не було бережливого ока. Я б так не робив. Ну так слухайте далі! Спати нічого! Ворог наш—це комуна. Її треба здихатись. Макару цю ніч підпалити господарство комуни. Зайти треба з лівого боку тієї криниці, де торік брали святу воду. А щоб ніхто не догадався—у мене є тут документ одного теж комунара з нашого хутора, ви його й підкинете, так за півверсти від того стогу сіна, що будете підпалювать. От і подумають, що той тікав і загубив. Вийде так, ніби комуна з комуною сперечаються. Андрію вибрати слушний час та вбити того агронома, що з району приїхав, він тут противніший за всіх. Він часто вночі повертається до школи, де живе вчитель, от треба вислідити, як тільки він буде проходити через палісадник—з-за кущів садануть! Зробити це саме тоді, коли комсомолец Федір буде спати дома, вони ворогують, казали, що на зборах Федір чіплявся до агронома, що той не всю землю відібрав від куркулів, тільки частину, а той же, бач, не може, бо тепер є такий закон, щоб усю землю не забирали. От вони й подумують на нього.

АНДРІЙ. Одне діло говорити, а друге—зробити. Я сам не берусь, дайте мені ще на підмогу, а то одному боязко.

ЧУЧВА. Та хіба це вже важко? Заслужив—значить полагается. Другий побачить—тоді не буде так верховодити.

ШПАК. Вам, Каленику Федотовичу, треба поговорити з своїм сином, щоб він оту машиністку привів до себе додому, вроді погуляти. Тут вона хай погуляє, а тимчасом я пошлю свого Колю—він з канцелярії викраде оту машину та той шрифт. Її також можна буде погладить проти шерсти, тільки так обережненько, раз покупається в теплому окропі,—в другій раз сама не захоче. Млина зривати покищо не треба, а послать туди одного, хай викраде яку-небудь частину, тоді їх машина стоятиме, а до нас одбою не буде, а ми будемо брати на півфунта дешевше. Коли тут не повезе—біда не велика. Нам трудно продержатися тиждень чи два, а там з городу або з району прийде наказ про затвердження нашої комуни. Я вже туди давно списки послав, а тоді нам не страшно. Значить, хлопці, всім зрозуміло, головню, дивіться в обидва ока.

ВСІ (боязко). Та воно трудновато, не пійматись би!..

МАКАР. Ну, як будемо спать, то в нас і штани стягнуть. Я за своє діло не боюся, за мене не турбуйтеся.

КАЛЕНИК. А я щось боюся, чує моє серце щось недобре.

АНДРІЙ. Ну, що там довго торгуватись! Мені он трудніша робота, і то я не відмовляюсь.

КАЛЕНИК. На мою думку, цього робити не треба, може можна якось інакше од тієї комуни відбитись?..

АНДРІЙ. Ну, тепер за хорошу вдачу давайте вип'ємо по чарці.

ШПАК. І справді, бо часу залишилось мало, ну будьмо, за вдачу!

МАКАР. Пошли нам, боже, щоб від нас лихо відсахнулось, а до комуни привернулось! (Входять Килина та Галька).

АНДРІЙ. Пішли нам, господи, щоб вони мовчали, а в нас підковки бряжчали.

КИЛИНА. Помагай біг, призволяйтесь, кушайте на здоров'я!

ШПАК. А чого ви, Кирино Семенівно? Давайте чокнемось зі мною!

КИЛИНА. Ну, щастя боже, на здоров'ячко!

ШПАК. І з вами, Ганно Григорівна!

ГАЛЬКА. Ну будьмо! На здоров'ячко пилось, по хвартуху лилось і по довгій пелені на здоров'я мені...

ВСІ. От хорошо, от сказала. Дивись ти, так, як гвіздком прибила!

ГАЛЬКА (п'яна). А що ви думаєте. тільки ви вмієте пити, а ми вже що, не люди чи як? Ого, ми ще себе покажемо! Я діло своє знаю, не те що... ..а ще та анахтима, Мокрина, всякі чутки про мене розпускає, що ніби я Хруповому поросяті ноги перебила. Та бреше вона, я нікому нічого не розказую, хоча й знаю що, а знаю я багато,

хіба я така, як Одарка або Степанида, що з Пилипом спала у клуні, сама ж я їх застала, безстрамників.

КАЛЕНИК. Ну, годі Галько, от завела свою самограйку, тут люди зібралися державні діла рішати, а ти з своїм поросям лізеш.

ДЕХТО. Та звісно... та чого там! Хай...

ШПАК. Все треба знати по господарству. От перебий ніжку,— а воно вже й збитки... Ходить, ходить... десь ноги протягне і радуйсь тоді!..

АНДРІЙ.—Це цінна вещь у господарстві.

(В цей час повертається Леся й Коля за ними слідкує Федір. Коля держить в одній руці пляшку з гасом, а в другій рибу. Леся дійшла до дверей, притулила вухо і зараз же побігла вулицею до сельбуду. Коля побіг за нею, але зупинився довго думав, а потім не поспішаючи пішов у хату. Федір став біля дверей і підслухує).

КОЛЯ. Ну чого ото я б так довго сидів? Вже й сонце зайшло, а ви все гостюєте! Так чи не так—скоріш кінчайте, я вже спать хочу.

ШПАК. Зараз, Колюша, зараз. Так от ви тут слідкуйте, що робиться, не спіть, а то комуна верхом на нас сяде. Ви думаете тільки в мене заберуть? Ого-го, вони не милують! І у вас, і у вас (тиче рукою)—усе позабирають, вони не дивляться, чи середняк, чи бідняк, зажиточний—всіх під один рубель в'яжуть.

АНДРІЙ. Та вже видно, до чого воно йде! Це ні сіло, ні пало, а вже майно й худобу требують, а в кого нема нічого—то й так приймають: «Іди, мовляв, на тебе вистачить». Так, як я тобі, господи, не думавши, не болівши—прийде й сяде на готове. Ну, подумайте самі, що нам за користь давати свою худобу? На когось там робить, а хтось буде там пайки получать. Та не діждуть вони!

МАКАР. Та хоч би вже робив, так знав, що це твоє, а то—моя, а то цілий вік робитимеш і комуні віддаватимеш, а діти свої як підростуть, то не буде де й хати поставить.... Ні, ні, треба захищатись від тієї комуні, хай їй цур! Жили без комуні, не попухли з голоду і ще поживемо, та ще й як заживемо на злість комуні!.. Побачимо, хто—кого (з'являється Степан, стиха підкрадається до дверей. Федір киває йому до себе. Уважно слухають).

ШПАК. Отже я й кажу: щоб не боятись нам комуні—треба не дрімати, як курка на сідалі, а самим шукати шлях визволення. Я от його й знайшов. Коли ми по ньому підемо—тоді комуна в нас у кармані, а хто хоч і заїкнеться—зразу можна горлянку заткнути. Головне—треба брати здружно. Не велика біда, коли не поспимо спокійно тиж-

день чи два, зате здишемося ворога і для себе і для дітей.

ГАЛЬКА. Хоч би дав господи, зглянься на наші молитви! Отець Варфоломей казали, що тяжко пережити цей тільки рік, а тоді знов буде все по-старому. Скоро знов прийде стара власть і що в кого позабирали—будуть повертати назад. Прохав, щоб покаялись, в церкву вчащали, бо горе буде тим велике, хто забув бога.

КИЛИНА. Давно пора б уже за розум взятись, а то тепер не люди стали, а якісь бузувіри. Навіть дитина, що колись на пам'ять всі молитви зпросоння розкаже, зараз і «отче-наш» не вміє. Спитав би ото, чому його в тій школі вчать,—одне тільки й знає: «боги—попи—дурман», а що за дурман, де він росте—хто його знає.... Ой, господи, господи!..

КАЛЕНИК. Та що ви мелете? Зовсім воно сюди не клеїться. Бог—богом, а піп—попом. Я от бога визнаю, а попа—ні. Бо й справді, який же він піп, коли не вінчає, як не дає 25 карбованців. Каже: це не кріпко буде, буцім то бог не дасть благодати», а он Супик Іван без вінчання й благодати живе собі на здоров'я. Дай боже, щоб усі так жили! Так хіба це піп—чорт зна що.

ШПАК. І не кажіть, Каленику Федотовичу. Все залежить від влади вищу за нас. Не було б цієї влади—не було б і землі і нас з вами!

КАЛЕНИК. Я так щось не вірю їм нікому. Правда, якась сила є, що всім керує, а де вона—хто її знає.

АНДРІЙ. На небі... на небі, Каленику Федотовичу.

КАЛЕНИК. Та небо—казав Степан—то тільки хмари, там навіть ніхто не живе.

КИЛИНА. От сказав! А що ж то по-твоєму—решето чи що?

ШПАК. Ну це не наша справа! Нам зараз треба не небесні діла рішати, а земні. (Коля на лаві спить—хропе). Бідне дитятко, як зморилося! Я й забув, що воно так сьогодні натомилося.

КИЛИНА. Та вже пізно однак додому їхати, зоставайтесь у нас, а завтра чуть світ поїдете додому.

ШПАК. Е ні, спасибі, у мене ще дома ділов повна голова. Ну, бувайте здорові. Спасибі за хату. Приїздіть до мене, для гостей вулика одпечатаю... На пасіці в мене розкіш!

(Всі прощаються. Шпак кожному нагадує про обов'язки. Будять Колю—той крізь сон кричить: «Тпру, Чалий, не туди, в кававу влізеш». Всі пішли. Килина проводить гостей. Каленик довго дивився їм у слід, потім сів за стіл, охопив голову руками, схилився і важко зідхнув).

Я В А Х-а. (Входить Степан).

СТЕПАН. Тату! Що це все значить? З якої нагоди у вас таке весілля?

КАЛЕНИК. Та яке там весілля? Приїхали знайомі, посідали, поговорили й розійшлися...

СТЕПАН. Неправда! У вас же це не випадково! Раз зібралась ціла юрба, значить якась справа була для всіх однакова.

КАЛЕНИК. Та ні... Що ти... Так собі. Попили чайку, по чарці—і все.

СТЕПАН (скипів). Тату, не дратуйте мене. Я був під дверима й все чув. Ви змовлялися (підступає до батька й дивиться прямо у вічі).

КАЛЕНИК. Та ні ж бо, говорили про попів, про церкву... Правда, Шпак закидав про Леся, хоче, бач, одружити свого Колю...

СТЕПАН. Ха-ха-ха! (сміється). І тільки? Це для мене щось нове! (З наголосом). От цього то я ніяк не чув... Дивно, все чув, а от цього—ніяк (павза). А може це женіння так треба було Шпаку, як мені хвороба... Може це так, для людського ока... Щоб ніхто не подумав чого. Як на вашу думку, тату?

КАЛЕНИК. А чого ж йому критись? Це діло саме звичайне!

СТЕПАН. Не звичайне, а «надзвичайне». Так от, тату, коли ще в тебе є розум і совість—ти повинен зараз же мені розказати, що ви тут затіяли.

КАЛЕНИК. Так я ж кажу, що нічого... Ну про комуна говорили.

СТЕПАН. Що? Так от для чого приїздив сюди Шпак! Не Леся його цікавить, а комуна! Ну добре, тепер я вас розумію! (Павза). Ну що ж, хто з вас перший буде вступати в боротьбу? Заміри мабуть у вас святі!

КАЛЕНИК. Я ще нічого не знаю... Це він... Я не погодився... То все Шпак та Макар. Я їх відмовляв від цього.

СТЕПАН. Тату, ти ж людина й маєш очі, невже ти не бачиш, не відчуваєш серцем того багна, куди тебе вони тягнуть? Ну скажи, що він хоче зробити? Опам'ятайся, доки не пізно, бо після повороту не буде. Радянський закон суво ро карає тих, що заважають нашому будівництву. Ну, чого ж мовчиш, інакше я сам тебе заарештую, зараз же, а потім не нарікай! Ну, я чекаю!

КАЛЕНИК. Сину мій, хіба ж я хочу злого... Але, як же це воно все виходить... Все віддай, нічого не маєш власного, все спільне. Моя голова не добре розуму!..

СТЕПАН. А комуна—хіба це не одна сім'я? Різниця та, що тут нема того здирства, нема того поневіряння, тієї неправ-

ди, якої ви зазнали за своїх часів! Ви працювали день і ніч для того, щоб Шпак вистроїв чотири будинки, а за це він вам платив шостий сніп. Ви не досипляли ночі, а Шпак—бенкети гуляв! От у комуні—цього й не може бути.

КАЛЕНИК. Ні... Про це потім. А Шпак—той дійсно змовився з Андрієм і Макаром, щоб ті підпалили комуну... та вбили агронома. Прохали мене, щоб за твоєю допомогою викрав якісь частини з машин, що там ото печатають газети чи що, але я на це не погодився.

СТЕПАН. Так, так! Так от що, тату: запрягайте коні й зараз же в район—сповістіть про це міліцію.

КАЛЕНИК. Ні, я цього не зроблю! Скільки я прожив на світі—ні на кого не робив доносу, а знав я дечого багато. Коли хочеш—їдь сам і заяви, а я не хочу наживати собі ворогів. Буде й того, що я виказав тобі.

СТЕПАН. Ви повинні, тату, чуєте—повинні! Ви не наживаєте ворогів, а позбавляєтесь їх. Обов'язок кожного громадянина—боротися з цим бур'яном. Це ви робите і для себе і для держави, коли ви інакше не розумієте!

КАЛЕНИК. Як собі хочеш, а заявляти я не поїду, шпигуном не збираюсь бути. Що тоді про мене все село скаже? Та люди кілками закидають мене, проходу не дадуть. Це ж тоді на вулицю не потикайся! Ні, ні, я не згоден на це!

СТЕПАН. Добре. Тоді я сам поїду в район і прийшлю сюди міліцію. Вони приїдуть, заарештують тебе й тоді вже тобі не повірять. Ти будеш відповідать так на суді, як і Шпак. А зараз ще не пізно. Цю помилку ти ще маєш час виправити! (Павза).

КАЛЕНИК. Ну, хай буде так! Може так буде краще, але пам'ятай, що я це роблю не через те, що так вірю в твою комуну, а щоб відійти від цієї напасти. Ваша комунa для мене зараз темний тай. Бачу велику просторинь, але не бачу протоптаних доріжок! Може я вже старий, щоб так далеко бачити... Проте не знаю... (Замислився, глянув Степанові у вічі). Ну, чого ж стоїш, збирайся.

СТЕПАН. Тату, я розумію тебе, я тобі співчуваю. Ти виріс на землі, ти викохував її, бо знав, що вона—твоя власність... А в комуні, хіба все те, що ти побореш своїми силами,—не твоє, воно ж наше, спільне.

КАЛЕНИК. Ото ж мені й не подобається—«наше». От коли була й комунa, але там було визначено так: оце—Хруща, оце Дранки, а це—наше, а то—не наше, от я й знав би, що робити: чи зайвий віз гною вивезти, чи поорати глибше, а так—хто його знає для кого, кому!.. Не розберу тут я нічого. Не говори мені зараз про комуну! Я пови-

нен побачити сам. От, як докажете мені—я сам з дорогою душею піду в комуну.

СТЕПАН. Докажемо, тату, і незабаром. Який я радий...

(Входить Килина).

КИЛИНА. От, Каленику, у Шпака коні, так коні. Як схватили, як понесли—тільки курява кільцем по селу покотилась. От хоч би нам одного такого придбати!

КАЛЕНИК. Хоч би цих було чим годувати!.. Стара, налаштуй мені шаньку, я зараз з Степаном їду в город. Ти, Степане, іди, приведи коня з паші, а я намішаю січку. Та разом зайдеш до Карпа—позичиш з півпуда вівса. (Пішли).

КИЛИНА. Та схаменіться, куди ви проти ночі? Ну що воно на світі робиться?! Все кипить так, як у казані. Все наскоро, по-новому, і люди не ті, які були раніш. Все бігають, поспішають, один одному доказують, сперечаються, а там і смерть не за горами. (Злякано). Ай, боже мій, я й забула... Хліб мабуть перепікся... (Побігла в другу хату).

(З а в і с а).

Д І Я II-а.

Подвір'я комуни. Посередині видно двері читальні та східці, збоку стіл та лава. Ліворуч—копиця сіна, на кону розташовано с.-г. реманент. Праворуч видно машину (можна намалювати на диктовому папері). На кону група комунарів роздивлюється цю машину.

1-Й ЧОЛОВІК. От коли цей ричаг повернути вправо—машина робить зворот ліворуч, і навпаки. Тиснути ногою треба в залежності від того, куди хочете повернути машину, коли прямо—давти на ліву дощечку, коли назад—на праву, а коли треба зупинити—надавти треба обидві дощечки й повернути ручку праворуч від себе.

КОМСОМОЛЕЦЬ. А що оце за довга банка?

1-Й ЧОЛОВІК. А це зветься холодильник. Він охолоджує воду від нагрівання, до того ж воду треба частіше міняти, щоб не псувались частини машини.

Я В А I-а.

СТЕПАН. Ви не бачили тут друкарниці?

КОМСОМОЛЕЦЬ. Вона пішла в читалку забрать сьогоднішню пошту.

СТЕПАН. (Сам собі, замислився. Павза). Що це могло значити. Допис послали давно, а наслідків нема. Невже хто перехватив листа? Мабуть самому доведеться поїхати в город. (Павза). Ну й день якийсь жаркий сьогодні. Це мабуть останні теплі дні, а там знов закипить кльобна робота, учоба. Ех, коли б сила—все охопив би власними руками, все творив би, будував, а навколо так весело, життя буяє... росте...на твоїх очах. В комуні я знайшов своє життя.

Я В А II-а.

(Входять ЛЕСЯ, ФЕДІР з косою та граблями).

ЛЕСЯ. Ну, держися тепер, Федоре, я тобі утру сьогодні носа, я, брат, в'язальниця завзята, кому не кому, а тобі сором буде.

ФЕДІР. Це ще надвое баба ворожила. Боюсь, щоб не пришлось кликати швидку допомогу, але ти не бійся, у нас тут є свої лікарі.

ЛЕСЯ. Ну, поїхав.. Не кажи гоп, доки не перескочиш. (Пішли сміючись).

СТЕПАН. Лесю, зостанься на хвилину, я хочу з тобою порозмовляти.

ЛЕСЯ. Дивись, а я тебе й не примітила! Чого ти такий схвилований?

СТЕПАН. Та це я так. (Павза). Ти може, Лесю, жал'єш, що пішла з нами в комуни? Скажи прямо, може ти хочеш повернутись додому?

ЛЕСЯ. Ну що ти, Степане, вигидав. Я всім задоволена. Та хіба можна бути незадоволеною, коли все так широко посміхаться. Йдеш на працю, як на танок... Я прямо переродилась. (Сумно). Правда... мені трохи жаль тата й матір... старенькі вже вони, безсилі, хто їх догляне, а тут ще й діти від них відсахнулись.

СТЕПАН. Неправда, Лесю. Не ми відсахнулись від них, а вони відштовхнули нашу руку. Хіба не ми їм слали рятунок? Хіба не я по цілих ночах вів розмови з батьком, а що з того? На деякий час ніби й погодиться, а побачиться раз з Чучвою та Шпаком—ті йому набіцяють, налякають, і він знову захитався. Правда, я розумію його! Його розум любить сприймати все просто, так, як воно є, а ми ще не настільки зміцніли, щоб наочно показати їм усю користь комуни.

ЛЕСЯ. Мені щось не віриться, щоб батько й мати не пішли до комуни. Вони зросли у праці та нужді й байдужими бути не можуть. Винувата тут у всьому їх неписьменність, темрява, а до того ще й куркулі збивають його з твердого шляху. (Замислилась). Знаєш, Степане, коли я була того тижня у них, я не могла без жалю дивитись їм у вічі. Батько волосся рвав на собі, а мати весь час плакала.

СТЕПАН. Ти була дома? Чого ж ти мені не сказала!

ЛЕСЯ. Ти не питав—я й промовчала. Ти мене вибач, Степане, але я не змогла... Рідні ж вони нам. Вони теж обіцяли нас провідати. (Весело). Ну не турбуйся, Степане, все буде гаразд! Ввечері, коли ти будеш вільний, ми з тобою ще порозмовляємо. Я зараз піду на косовицю, треба обов'язково опередити Федора, а читальню будемо мазати завтра. Ви сьогодні обов'язково зробіть козли, бо я вгорі не дістану.

СТЕПАН. Добре. Перекажи Федору, хай після роботи зайде до читальні й умовиться з друкарницею про звіт. (Леся пішла).

СТЕПАН. Ну от сьогодні у мене вільний день, а такий нудний, такий тяжкий, що буцім я дві копії гречки змолотив.

Я В А ІІІ.

(Виходить з читальні Семен).

СЕМЕН. Слухай, Степане, треба до вечора обов'язково підготувати календар роботи. Потім треба обрати комісію по пе-

реведенню дня врожаю. Управа комуни ухвалила тобі, як секретареві осередка, розробити це питання та написати передовицю до нашої газети. На, машиністка передала пошту.

СТЕПАН. (Розглядає пошту, читає). Потім взяв газету, пробіг очима. (Усміхаючись). Я тобі казав, вражий сину, щоб ти негайно послав до округи цей допис, а ти де його дів? От уже прошло скільки часу, а стаття не надрукована. Де ти дів, роззява?

СЕМЕН. Та я же... я ж зараз і послав...в мене свідки є.

СТЕПАН. Та що ти мені свідками голову морочиш! Коли б послав, то й була б. Що це за робота, куди це годиться? Нас куркулі на порох перетруть. Ви дивіться, як у них організовано йде боротьба, вони не сплять, все вишуковують, нишпорять, а ми не вміємо протиставити себе їм, як організована молодь, як сила, на яку спирається партія. (Підійшов з боку, поцілував брата в голову і дав газету до рук).

СЕМЕН (роздивлюється.. зніяковів, сміється, читає): „В селі Тро-
стянці, Борзенського району, за допомогою комсомольського осередка, що існує при комуні «Радянське Село», викрито контр-революційну організацію, на чолі якої стояв колишній поміщик Шпак Василь. Організація налічувала в себе понад 20 чол. Вона мала на меті зруйнувати комуну, убити агронома та утворити терор на селі. Суд буде слухати справу в с. Тростянці найближчими днями.

Від редакції: Редакція газети виносить теплу подяку комсомольській організації, що своєчасно реагує на антирадянські вилазки куркуля та веде невинно-жорстоку боротьбу з глитаями“. Бач, бач! (Аж підскакує). Я ж казав, що послав, а ти не вірив, а малюнок який цікавий, ти дивись, як вони любенько розташувалися, у Шпака в очах не один соловей, а ціле солов'їне царство.

СТЕПАН. А бідний дядько Андрій наче почував біду. Бідненький, сердяга, одним оком дивиться на Шпака, а другим на двірі. Ха-ха-ха!.. (Входять комунари. Гуртом:—ну, ну, покажи, що там таке, ого-го!. Дивись, очі повидуплювали, наче в чужій коморі порядки заводять...)

1-й КОМСОМОЛЕЦЬ. (Б'є Степана по плечу). От парень, прямо в шельовку, тобі тільки бути головою Окрвик'у.

СТЕПАН. Що головою мене туди прохали, так я відмовився, казав, що в мене в Тростянці роботи багато, не справлюсь. (Всі сміються).

1-й. Ну, ми тебе оберемо на нічного вартового в ті дні, коли буде вартувати друкарниця.

СТЕПАН. Ні, спасибі за честь. Доручаю Федору.

ФЕДОР. З роду з жінками на одинці не залишався, особливо коли світить луна! Завжди мав охоту без свідків і без світла, мабуть так мені на роду написано.

ВСІ. Ну, хлопці, пісню і гайда до берега, пора перевертати сіно. Федір, управляй хором. (Федір—в одній руці—газета, що взяв у Семена, в другій—бріль. Диригує). „Виступає нас не мало, аж 12 косарів“. (Федір схватився за живіт і кричить: ай, ай, ай!).

ВСІ. Що сталось, чого ти? (Федір повертається до всіх обличчям). Їсти захотів, я сьогодні тільки двічі їв.

ВСІ. Ха-ха-ха, спочатку треба заробити, а потім їсти просити!

ФЕДІР. Ні, це ж вже зажим над шлунком, я сьогодні тільки шматочок хліба проковтнув, та сала трошки, та глечичо молока, і більш мені не дали, кажуть, щоб не прийшлося вуха різати.

ВСІ (сміються). Ну ходім, а то скоро третій ланок роботу скінчить, а ми будемо в хвості.

ФЕДІР. А! Так вони так, так вони хочуть нас випередити! Я їм зараз покажу! (Побіг, вернувся). Ні, що не кажіть, а не в Англії! От, аби це там, нажав—трісь, тіп, і мнишечка готова, вкинув у рота і цілий день не хотів би їсти. Що значить, цивілізація! (До глядачів). Ні, ви цього не зрозумієте, це латинське слово. (Пішов).
(Чути цокотіння машин: крик, пісню).

СТЕПАН. Семене, зараз піди до редактора газети й попрохай його, щоб він на сьогодні скликав нараду всіх сількорів. Потім скажи йому, щоб посилили варту біля шрифту. Сам довго не барись. Після обіду будемо пробувати трактора.

СЕМЕН. Добре. Ключі від канцелярії в загального чергового Савки. Через 10 хвилин я буду. Ага, я забув тебе попередити: обід сьогодні буде на півгодини пізніше проти звичайного. 4 ланок zostався у хвості, бо там болото, так ми туди дали на підмогу другий. Ну я хутко! Пішов. Степан пішов до читальні).

Я В А IV-а.

(Леся й Федір).

ЛЕСЯ (вбігає). От тепер піймай, коли не спіймаєш, я всім скажу, що я тебе опередила, що ти лежав на сонці!

ФЕДІР. Так як же тебе піймать, як ти така прутка, як в'юн. Лесю, от підожди, я тобі щось покажу (вона потроху підходить, він вийняв з кешені книжечку, розгорнув і промовив з жалем). От напасть, забув у кімнаті.

ЛЕСЯ. Що ти хотів показати?

ФЕДІР. Та там у мене записано твоє ім'я прізвище та рік народження...

ЛЕСЯ. Фі, і тільки... (Сумно). А я й забула тобі сказати, я ще вчора хотіла та не бачила тебе. Я вчора спіймала їжака.

ФЕДІР. Їжака?... і тільки...

ЛЕСЯ. І тільки... А скажи, Федоре, чого ти останній час такий сумний... Раніш ти читав, працював, а зараз тебе не помітно серед твоїх товаришів. Ти якось відколовся від них. Це я так питаю, між іншим...

ФЕДІР. А чого це тобі спало на думку?

ЛЕСЯ. Та так, між іншим...

ФЕДІР. Між іншим! (Жваво). Ні, нічого схожого. Навпаки, я тут у комуні почуваю себе велетнем, кращого життя я собі не уявляю. Ми з тобою живемо в цікаву добу, навколо точиться боротьба, стільки багато матеріалу, ляжеш спати, а думки колошматять твій мозок і ти не можеш заспокоїтись—одна думка опереджає другу.

ЛЕСЯ. Цікаво, що ж там за думки такі?

ФЕДІР. Та це я так, між іншим....

ЛЕСЯ (взяла за руку, але раптом випустила). Е ні, Федоре, не те, я щось помічаю, ти з чимсь криєшся від мене, так нехороше, я тобі теж нічого не скажу.

ФЕДІР. А хіба ти теж думала щось сказати? А коли я вгадаю, ти скажеш правду!? Ну подивись мені в очі, тільки довго не роздумуй.

ЛЕСЯ. Скажу.

ФЕДІР. Може я й помиляюсь, але мені здається, що я тобі далеко не байдужий.

ЛЕСЯ. А мені здається, що я тобі (подумала) теж не чужа. От вчора мені дивний сон снився. Ти так гаряче зі мною сперечався про участь жінки в будівництві і все намагався довести, що зараз нам соромно займатись власними справами. Я доказувала тобі, що одне другому не пошкодить, на цьому й проснулась. Не знаю чого, але мене охопив сум, нудьга... Ну та це дурниця, мало чого за ніч може наверзитися (крутить у роті соломинку).

ФЕДІР. Чого ж ти мені про це зразу не сказала. Я помічав щось, але не смів спитати.

ЛЕСЯ. А що б я тобі сказала? Взагалі про це не розмовляють, я й забула була за роботою. Я так настирливо слідувала, що б не відстать від тебе. (Весело). Бач, і не відстала, бач, значить я сильніша за тебе... Ага!..

ФЕДІР. Так я здорово не поспішав, я боявся, щоб ти не втопилась.

ЛЕСЯ. Ого, не поспішав, аж сорочка була мокра. А ну попробуй, хто з нас сильніший—я буду в роті держати соломинку, а ти тягни, хто перетягне той має бути сильнішим.

(Тягнуть, Леся впирається, а потім нахилиється все ближче та ближче, цілуються. Дзвонять на обід. Входять Семен друкарниця. Парочки не бачать одна одну).

СЕМЕН. Так це ще не доказ, треба це довести. Людина не настільки озброєна знанням, щоб не могла помилитись...

ДРУКАРНИЦЯ. А хіба я не визнаю своєї помилки? Тільки я вважаю, що це питання в молоді займає актуальне місце, треба всю енергію й силу спрямувати на користь розумової та фізичної праці.

СЕМЕН! Правильно! Ми з вами просто розійшлися у поглядах. (Повернувся, побачив парочку. До них). В Англії так не роблять, там часто та потрошку, а в вас дешево, довго та багато.

ЛЕСЯ. Ну чого б я ото сюди приплентався?

СЕМЕН. А хіба я знав, що ви тут будете розводити контр-революцію? (Ха-ха-ха!... Гладить себе по животу). Окунь і карасик в одному ставочку.

ЛЕСЯ. Ти вже щось подумав, я знаю тебе, сором тобі! Навіщо таке говориш? Я зовсім не така, як ти думаєш.. нащо бо таке говорити.

СТЕПАН. А ти хотіла, щоб я не говорив, а свистав? Я пока не навчився, хай спочатку навчатись солов'ї, а потім і гайворони...

ФЕДІР. Ну, що тут довго говорить... Семене!... ти їй зараз заміняєш батька, то й дай свою згоду. Подобається мені твоя сестра і край.

СЕМЕН. Що?! Я глухий... я на це вухо змалку ще не дочував. Ой, ой! дайте мені булки з маслом, а то я не випержу.

ЛЕСЯ. Та не придурюйся, тут справа йде досить важлива.

СЕМЕН. Вона важлива для вас обох, а де два дурні б'ються— третій не мішається.

ФЕДІР. Але ти можеш подати свою думку?

СЕМЕН. Думка... Нема в мене ніяких думок.

ЛЕСЯ. Ну й брат! Я до тебе ніколи не звернуся з серйозним питанням, ти черства людина.

СЕМЕН. Зате, як Федір буде тебе цілувати так, як сьогодні, ти ніколи не зачерствієш.

ФЕДІР. Нічого подібного, я тягнув соломинку.

ЛЕСЯ. Звичайно соломинку... Ми навіть не крилися.

Я В А V-а

(Входять з роботи комунари).

1-й Ну, пора вже обідати, бо сьогодні щось ми затягли обід на півгодини.

2-й. Та треба ж було скінчити, а то буває піде дощ, бо он хмари насуваються.

СЕМЕН. Для кого хмари, а для кого сонце гріє в усі лопатки. Я от так пучкою не показую (показує на Федора й Лесю), а так можна догадатись.

СТЕПАН. Перед обідом я б хотів об'явити розподіл праці на завтрашній день, оскільки він є останній цього кварталу.

ВСІ. Давай скоріше, а то пора вже обідать.

СТЕПАН. Сьогодні ввечері в приміщенні читальні о 7-й год. відбудуться загальні збори комуні. На порядку дня: 1) доповідь агронома про культурне розплідження худоби, 2) затвердження календаря праці на перший місяць, 3) поточні справи.

СЕМЕН. В мене є додаток: в поточних справах виділити спеціальне питання про шкідницьку роботу деяких членів нашої комуні.

ВСІ. Що таке? Що скоїлось, це цікаво!..

СЕМЕН. Моя сестра до нестямі закохана в Федора, а Федір... чорт його знає, поспитайте в нього, мабуть теж, і прохають комуну визначити день їхнього „весілля“. (Говорить з тонкою іронією).

ВСІ. Ха-ха-ха, от так штука, цікаво... ну що ж! Пора!... Пора!..

СЕМЕН. У мене є така пропозиція: покищо справа ходить по установах і хто знає, чи буде що з цього грому, чи ні, їх обох призначити мити підлоги по всіх будинках та розтопити загальний чугун для прання білизни. Федору возити воду, а Лесі з дружками прати білизну, при чому—такому старшому боярину, як мені,—полатати білизну, пришити гудзика й добре вигладити рублем. Я скінчив. Слово має загальний черговий.

ВСІ. Правильно, ха-ха-ха!.. Ну ще що там, Степане? Давай...

СТЕПАН. Перший ланок завтра вранці йде на косовицю з 7 до 2-х годин; другий ланок йде в Сребровщину корчувати пеньки; третій ланок—возити пеньки до комуні; четвертий ланок—возити сіно; п'ятий ланок—чистити машини; шостий ланок—садити дерева від Сребровщини до Борзни. Федір і друкарниця, згідно їхньої черги, як культробітники, возьмуть гній на поле!..

ВСІ. Правильно, правильно!

ФЕДІР. Неправильно, я коней й жінок боюся! Дайте мені іншу роботу.

СТЕПАН. Змінювати ми не можемо, такий календар запропонувала управа комуні. Ти можеш подати своє бажання, на яку ти хочеш роботу.

ФЕДІР. Я буду возити сіно (наївно посміхається).

СЕМЕН. Та це жіноча робота, а ти жінок боїшся.

ФЕДІР. Там, де багато жінок, я не боюся (сміється).

ВСІ. Нехай чистить конюшню. Все треба знати! Правильно, правильно! (Зі сміхом пішли обідать).

ФЕДІР. Так мені на роду написано, мабуть я без чепчика родився. Ну чого я не родився в Англії, оце б там не треба подвір'я чи конюшні чистить, там поли цементові, скрізь каналізація, тільки гудзика чік—і готово. Все змито, прибрано і все блестить, як отого бухгалтера лисина (показує пальцем на одного з глядачів). А все це робить культура, цивілізація! Ні, ви цього не зрозумієте. Це французьке слово, воно визначає і прогрес, і творчість, і індустріалізацію. (Пішов).

Я В А VI.

(Входять Каленик з Кириною. Кирина хоче перехреститись, але Каленик не дає).

КАЛЕНИК. У їх же не хрестяться.

КИЛИНА. Та хіба не все одно. Ми ото хрестимось, як молимося, а вони в долоні ляпають...

КАЛЕНИК. Та то ти стара не розбираєш, то вони так дякують або радуються, як ляпають...

КИЛИНА. Е, не кажи так, не завжди вони з радости ляпають. От як приїздив отой з города, що в здорових очках, та читав щось з газети, що вже по всіх містах з усіх церков познімали дзвони й що тільки залишились в нашій Тростянці, та що теж будуть скоро знімати, так усі так залапали... На що вже Кирпатий Сашко, і той ляпав. От, бач, і з досади, а ляпають, тільки в них сліз немає, мабуть не помагається!

КАЛЕНИК. Та що ти рівняєш індіка до курки! Це ж державне діло, а державу треба підтримати.

КИЛИНА. Ех, старий, я як подумаю про це все, що коїться так мені аж не віриться. Все якось по-новому, не так як було за наших часів.

КАЛЕНИК. Да, тепер все по-новому. Такі вже часи настали. Було б слухати мене, я ж тобі казав, що в комуні краще, а ти все не слухала. Степан правду казав... Ну де ж його тут шукати? (Роздивляються садибу).

КИЛИНА. Та ти ж сам не хотів іти в комуну!

КАЛЕНИК. Я не хотів?! Я хотів, так ти ж мене не пускала.

Я В А VII-а.

(Входить Федір і друкарниця).

ФЕДІР. Приналяжтесь, громадянка машиністка, а звіт перепечатайте, бо треба ж буде зборам зачитати звіт та й виві-

сити його. Ми й так запізналися, треба було його вивісити числа 10-го.

ДРУКАРНИЦЯ. Ну, гаразд, я це виконаю, але вам треба зайнятися питанням про перенесення нашої редакції в інше місце. Там залишати шрифт небезпечно. Ви взагалі не уявляєте, яка там цінність!

ФЕДІР. Уявляю і ставлюсь з пошаною, як англієць до какао. Це, між іншим, інтернаціональне слово, какао всі люди п'ють. На цих днях буде все зроблено, не вірите—чесне моє піонерське слово.

ДРУКАРНИЦЯ. Ха-ха! Ого, який ви піонер, такого в п'ятьох на воза не положиш.

ФЕДІР. Та що ви, я зовсім важу мало. В мені три пуди і 105 фунтів. (Сміються. Каленик з Килиною вклоняються. Почувають себе ніяково).

КАЛЕНИК. Скажіть, будь ласка, де я можу побачити своїх дітей?

ФЕДІР. А! Каленику Федотовичу! Яким вітром? Ми думали, що ви гніваєтесь на нас. Сідайте! А он і Степан іде, зараз газети читать буде. (Входить Степан).

КАЛЕНИК. Здрастуй, Степане, ти вже і привітати нас не хочеш!

СТЕПАН. А-а-а! Драстуйте, драстуйте! Що захотіли провідати, як ми живемо? Нічого, дякуємо, нічого. Так сідайте, чого ви такі розгублені?

КАЛЕНИК. А скажи, де твоя хата? Ми тут вам дещо привезли, окорочків парку.

КИЛИНА. Та яечок з сотенку назбирала.

СТЕПАН. У мене хати немає. Є наша загальна хата. Все, що бачите, то все наше.

КАЛЕНИК. Підожди бо, стара, ти не так почала. Я теж, Степане, до вас, до комуни... Я вже надумав...

СТЕПАН. От бачите, а тоді ж ви сперечалися, з нами не пішли до комуни...

КАЛЕНИК. Так отой же Шпак та піп Варфоломей все нам розказували та вговорювали не йти в комуни, мовляв, власть зміниться, поляки йдуть та що нас, старих, будуть на мило віддавати... А тепер ми вже й сами бачимо, що то все брехня.

КИЛИНА. Синку, може ти їсти хочеш, там яечок я принесла, а то вони завоняються.

КАЛЕНИК. От, стара, чого ти лізеш з яйцями. Тут факт залишається фактом, що нас піддурили, а я завжди був за землю. (В цей час всі веселою юрбою повертаються з обіду, дехто пізнає Каленика, вітаються).

СТЕПАН. Отже, тату й мамо, я дуже радий, що у вас проснулася свідомість! Всі разом, спільно, однією сім'єю, комуною будемо допомагати своїй державі будувати щастя в нашій країні. Найкращим доказом для виправдання на суді буде ваша щира відданість і праця в комуні.

КИЛИНА. Та як же, ми завжди допомагаємо державі! От і зараз я вам привезла масла й яечок.

КАЛЕНИК. Та не лізь ти з своїми яйцями, тут державне діло!..

СТЕПАН. Ну, дорогі тату й мамо, тепер дайте згоду на оцих двох горобців, що спарувались під комунальним дахом, бо свого не було. (Вказує на Лесю й Федора. Ті посміхаються).

КАЛЕНИК. Та хіба я проти? Хіба я що, я завжди був за вас усіх, то мене не розуміли... Живіть на здоров'я собі й державі, аби вам і нам було гарно!

ВСІ. От хорошо! Правильно! Хорошо. Тепер заживем по-новому! Ну, а тепер пісню! (Співають: «Виступає нас не мало» або яку іншу з життя комунарів).

КИЛИНА. (Плаче з радощів: ги-ги!). Як же люблю, дітоньки мої! Невже ж буде так гарно все життя?..

СТЕПАН. Для того ж ми й об'єдналися, щоб спільними силами прискорити загибель наших ворогів та утворювати шлях для розквіту радянської культури.

КАЛЕНИК. Значить, сину, це ще не все? Ще щось буде?

КИЛИНА. Про мене, так уже б і досить!

СТЕПАН. Ні! Ми ніколи не будемо зупинятись на тому, що здобули. Наша ціль—вперед і вперед! Ну, громадо, тепер на відпочинок! Рівно о 7-ій розпочнуться збори. Заперечень, нема? Нема, приймається одноголосно! (Сам підняв руку й голосує—нема, сміється. Всі сміються, кричать: «качать старого Каленика! Качать!.. качають»).

КИЛИНА. А рятуєте, не впустіть, а то ви вб'єте його. Та пустіть бо, хватить, а то він перелякається.... (З переляку галасує).

Всі качають, сміються. Леся з Федором відходять праворуч і широко тиснуть одне одному руки. Семен заходить з середини та соломинкою дме поміж них, вони сміються).

З а в і с а.

Березень—квітень 1930 р.

Б. П. С.

БОРИС СВЕРЛОВ

ЗУНЬКИНА ПОВЕСТЬ

Теперь она забыта,
Она ушла в века
От конского копыта
И шашки казака.

И. Уткин.

ВСТУПЛЕНИЕ.

1.

Зунька, Зунька,—
Товарищ и брат!
Непокорная юность и сила!
Ты попрежнему гладишь приклад,
Называя
Его другом милым.
Предо мною лежит
Твой портрет:
Локон черный навис над бровями.
Он закрыл, как крылом, красный след
Рубцеватый и строгий, как сам ты.
Этот след
Разрумянил казак,
Тесаком расписавшись по коже:
— Мол, ты—красный,
Так, мать твою сяк,
Пусть и будешь на красного схожий!
Помню я,
Разве можно забыть—
Зунькой звали...
Вот видишь и вспомнил,
(Взгляд холодный горел из орбит)—
Друг мой близкий из дальней Коломны.

2.

Были дни,—
Их забыть очень трудно,
Но и вспомнить
Не очень легко...
Пляшет ветер горячий по будням,
Ветер шалый поёт о былом.

В эти дни
И рождались и гибли—
Сколько их молодых, как заря!
Эх! Товарищ мой милый,
 Не ты ли
Песню дней бережешь, как заряд?
В эти дни—
Ты зимою пришел—
Помню стал на пороге детдома
В летней шапке
 И в куртке без пол,
А глаза, точно искорки рома.
Под фуражкой застыл
Бинт в крови,
Под бинтом незажившие раны.
Помню я,
 Кто то вдруг заявил:
— Помогите ему—он же ранен!

3.

Не забыл я тебя и теперь,
Память трудные будни не с'ели,
Хоть давно и обветрилась дверь,
У которой играли метели.
У дверей не ласкается пес—
Наш хороший знакомый «Корея»,
Только память
 Тревожит Федос—
Старый сторож, на лавочке греясь.
Да на ставне:
— Прощайте, друзья!—
Оспой врезались буквы коряво,
Их окутала желтая зябь
Неприветливой грустной оправой.
Ты ушел,
Не вернулся назад,
Добровольцем
 На быструю Каму.
Исцеловывал лби твой заряд
И слетали папахи, как камни!
Научился стрелять
Ты в упор,
Зёрна жаркие,
 Острые сеять.
Не один ты расплавил затвор,
Не одну износил портупею...
Отзвенели горячие дни
И великие вышли навстречу,

И запрыгали
Мутные сны
Человеческой крепкою речью!
Ты потом у станка, как в бою,
Шаловливые стружки курчавил.
Не поэтому-ль повесть твою
Я храню, как целебные травы?
Зулька, Зулька,
Товарищ родной!
Непокорная юность и сила!
Подлюбил ты станок свой стальной,
Называя его другом милым!
Помню я,
— Разве можно забыть?!
Зулькой звали...
Вот видишь и вспомнил,
(Взгляд холодный горел из орбит)--
Друг мой юный
Из дальней Коломны.

ЖЕЛЕЗНЫЙ МОСТ

Железные балки
Прижались плотно,
Обнялись болтами,
Скрепили свой рост!
Повис над рекою
В железных полотнах
Еще недостроенный мост.

И дни утомляются
В шуме ударов,
В звоне железных полос.
И ждут,
Когда клубами пара ошпарит,
По рельсам пройдя паровоз.

Пройдет, как огонь,
Как мечта горделиво,
Колесами шупая
нити дорог.
Разбудит стальными
Напевами нивы
И леса трезвонный
восторг!

Пройдет пассажирский
Шипя издалека,
Напьется воды
дымокуренный гость.
И сколько тепла
И напевов Востока
Услышит задумчивый мост!
И сколько товарных
Под грузом застонут
И дымом замутят
небесную рябь...
И тихо с улыбкой
Пройдет по перону
Тринадцатилетний Октябрь!
...И снова товарный,
И снова курьерский
Промчатся по рельсам,
звenea.
И жаркою песней,
Неслыханно-дерзкой
Обвеют перила моста.

НИКОЛАЙ БАРДИН

УДАРНИК

Завод. На три смены
разложены дни
и цифры—ремнями бегут
по декадам.
Динам в два обхвата—
попробуй! крутни!
и камнем начнет себестоимость
падать.

Ударник—такой же рабочий,
как все.

Но копотью он
обростает НЕДАРОМ!
И даже в час отдыха, в клубе
присев—
Он ЗНАЕТ прекрасно, что ОН—
ЕСТЬ УДАРНИК!

Торопятся цифры
и плаваются дни!
В руке—молоток,
напрягаются мышцы,
и—бодростью
каждая стружка звенит
и стрелка на киловатте
колышется!

А там, за заводом,
где спят парники,
где в шляпках и в лаковых туфлях
бульвары—
похабной частушкой гремят—
пареньки
под пьяное треньканье
хриплой гитары...
Свисток милиционера!
И шрам—на щеку
(бутылкой орудует сам
запевала)...

.

—Ударник, прислушайся!
Будь на чеку!
Так МНОГО работы! Так цифр еще
МАЛО!

1930 год.

РАССТРЕЛ

Памяти Чумака и Гната Михайличенко.

Их было два безкорыстных бойца...
Их в ночь вели в нагаек перебранке
И волчьим глазом в темноте мерцал
Кровавый путь деникинской охранки.
Их было два восторженных, живых!
Живых, как жизнь, затронутая песней!
Спал Киев. Дрог, стучал по мостовым
Глухой конвой, винтовки злобно свесив.
Их было два. Сегодня—умирать...
Приказ печатью комендантской скреплен.
— Убьете нас, но ВСЕХ не расстрелять!
— Эй, кто там, кто там языками треплет?
Дошли. Пора. Стреляют торопясь,
Пока еще, беснуясь, полночь длится...
И кровь железом ржавым запеклась
На офицерских выхоленных лицах.
Хмельной солдат брал заступ тяжело—
Земля томила непомерной тягой...

Их было два. Снег падал. Рассвело.
Хрустел писец секретною бумагой.

1929 год.

А. ЧЕРНОУС

КИРПИЧНЫМ ГАММАМ

В глазах—то косина или просветы,
По камере шумит дневной разгар,
Как будто выпалился в печи этой
И я с сырцом кирпичных гамм!

Ползет во щель, сифонясь с ветром
Угля удушливая гарь!
И перед каждым новым метром
Не становись (минута дорога!)

Свистят пары, шальны от бега,
Гудят вверх, как контрабас!
И это голубое небо
Обнял пылающий ДОНБАС!

ІВАСЬ ГОЛЬ

ЧЕРНІГІВ ЧЕРЕЗ 50 РОКІВ

ГУМОРЕСКА

(УРИВОК)

Року 1980 я вже старий дідуган. Вже хожу на трьох, бо мені 70 з хвостиком (звичайно не з поросячим!).

— Кхе, кхе, кхе,... а скажіть мені, яке шогодні чишло?

— 15-те!—жваво відповідає онук.

— А який шогодні день?

— Молот, а завтра—Зірка.

Е, дід уже й дні погубив! Чуєш, Майо, дід не знає, який сьогодні день!

— Діду, а який тепер рік? Діду, заснув чи що? А на наші збори піонерів не хочеш піти? Ха-ха-ха!

Онуки дратують мене ще довго.

— Та отщепиться, капошні діти, хай вам божа воля!..

— А що таке божа?.. Майо, дід якесь індійське слово сказав, бо в німецькій, французькій і англійській мовах такого слова немає.

Діду, чие це слово? Арабське чи австралійське? Хе, і сам не знає, а каже... Це мабуть австралійське слово.

— Австралієць, австралієць, австралієць наш дід!—довго підскокуючи викрикують мої нащадки...

Коли на дворі стало тепло, я взяв сукуватий ціпок, який ще 1939 року вирізав у Підусівці, як ішли до підшефного колгоспу, і почвалав по-старечому у «Центральний Міський Парк» ковтнути свіжого повітря. День видався гарний, чудовий. І сонце світить, і пташки співають, і всякі розалії «благодтворение воздухов розпущають». Людей на вулиці багато, кудись біжать, кудись поспішають. Часто дзвонять дзвінки трамваїв, кричать у рурку автомобілі... На головній вулиці Чернігова народу стільки, скільки 50 років тому було щодня на Кузнецькому в Москві. Вітрини так і виблискують, а з вітрин в очі кидається...—ну, що тільки хочеш! З околиць міста гудки гудуть, бо багато заводів та фабрик, з вокзалу чути свистки паровозів.

— Боже мій,—тьфу, і досі бога згадую—плююся я: господи, який став Чернігів! Як виріс, обіндустріювався! Яка тепер техніка, яка робота! Лінії трамваїв порізали вулиці колишнього старого Чернігова. Навіть на Задрипівку й то три трамваї ходять... Аби оце хто омолодів, то ще 70 років жив би. Кхе, кхе, кхе...

А 50 років назад що було? Ой-ой-ой!.. 1930 року—ні тобі трамвая, ні заводу путящого. Один автобус ходив і той візники зіпсували (набили цвяхів на мосту—от і тріснули шини. Конкуренти!). Або таратайка на новий вокзал ходила, запряжена двома худючими кобильчинами. А тепер... Сів собі на перший трамвай і їдь аж до самого VIII (Управління Індустрійних Підприємств), де колись чисте поле було, а тепер там нові вулиці розгорнулись, небошкряби вирости (це там, за касарнями, проти колишніх Котів). Котів тепер немає, а є чотири комуни: «Трактотар», «Плугатар», «Електротар» та «Зірка».

Забажав—сідай на передаточний трамвай і їдь аж у Ріпки на вчительську конференцію. Тепер уже ніхто там учителів не лає й бандитами їх не називає, як це було 51 рік назад. А забажав до Сновського поїхати, де колись бюрократ Коршаков головою райвику був,—то сідай на вечірній поїзд і новою лінією «Чернігів-Орел», що збудували 1971 року—паняй у Сновське. Ось який тепер Чернігів!..

Дочвалав до парку. Сів на лаві. Свіжим повітрям дихаю. Пахощі приємні. З ЦРК'івської їдальні печеними вертифлюшками пахне, а не так, як 50 років тому фаршированою лапшою смерділо. В парку—життя. На майданчиках із дитзахистків діти пісочком пересипаються, віддалік діти фізкультурні вправи роблять. Сижу, думаю. Пригадую.

От 40 років тому тут була порожня площа старого базару, а тепер дивись, який парк! З клубу «П'ятий день» чути, як білярдні кулі об кій стукаються, видно, як за столом читають газети та журнали (у кого вихідний день).

Ох, який хороший клуб! Та ще й серед парку! А ще 36 років тому тут була П'ятницька церква, ще сліпий дзвонар Кузьма калатав в останні дзвони. А тепер який клуб з церкви вийшов!

А на лавках люди сидять, свіже повітря ковтають. І так тихо, чемно. Як хто забажає плюнути—біжить у куточок й там плює. Порядок і чистота—нічого не поробиш! Хуліганів теж не видно, бо Лісковиця й Задріпівка вже по-новому живуть, а не так, як 50 років тому...

Сижу, дивлюсь старечими очима. Скучаю. Аж ось бачу чвалає ще старіший за мене низенький дідок і несе якусь розбиту стару шклянку.

Вітається:

— Ждоров був?

— А здоров... Че ти, Марку Гавриловичу?

— Я, а ти вже не пізнаєш! Ох, ох, ох, старість... Оче ішто-ричну пам'ятку знайшов, у мужей нешу. Хоч би до трамваю шкоріше дочвалати...

І почвалав собі Марко Гаврилович.

— Хороша людина оцей Дінштейн, моторним директором музею колись був, років 50 тому...

ТВОРЧІ ШЛЯХИ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО
МОЛОДНЯКА

Здавна Чернігів був осередком громадського й літературного руху. Згадати хоч би прізвища—Л. Глібова, О. Марковича, Б. Гринченка, В. Самійленка, М. Коцюбинського, М. Чернявського, М. Вороного та інших—всі ці постаті літературні за'язані з Черніговом своїм життям і діяльністю, а часто (Гринченко, Коцюбинський) і змістом своїх творів.

Зв'язана з Черніговом і Чернігівщиною і перша фаланга творців Жовтневої літератури. Тут починали свою літературну та громадську діяльність і вчилися Василь Еллан, Павло Тичина, тут трагічно загинув Андрій Заливчий. З Чернігівщини родом (Березенщина) й тут учився (Городня) Василь Чумак.

Повмирали та попереходили до інших міст старіші письменники. Загинули й перші співці революції. Але молоде чернігівське літературне життя йде тими стежками, що їх прокладали славні поети першого призову. Жовтень у Чернігові збудив і покликав до літературної праці нові письменницькі кадри—молоді сили. І ці нові літературні сили чернігівські зростають під впливом своїх старших братів на літературному полі. Окремі сучасні поети—чернігівці самі визнають на собі вплив, наприклад, Василя Еллана (І. Стебун, М. Чміль).

Літературна молодь чернігівська утворювала іноді літературні об'єднання. В перші роки після Жовтня тут був гурток місцевих письменників. Пізніше за часів масового плужанського руху існувала в Чернігові філія «Плугу». Потім місцеві літературні сили створили своє літературне об'єднання, що працює під ідеологічно-організаційним керівництвом ОК ЛКСМУ. З року 1928 члени цього літоб'єднання почали виступати перед чернігівським читачем на літературній сторінці місцевого «Червоного Стягу», друкуючи тут свої вірші, нариси, оповідання. Були й безпосередні виступи чернігівських письменників з своїми творами перед місцевою аудиторією по кльобах, на вечорах молодого мистецтва. Деякі з членів чернігівського літоб'єднання вже друкуються й на сторінках центральної преси.

Але ці поодинокі виступи, часто розкидані по різних виданнях, ще не могли виявити справжнього літературного обличчя молодого чернігівського літургування. Тому й повстала потреба—виявити це обличчя, видавши літературну збірку творів молодих чернігівських письменників.

Складовою частиною збірника мусить бути коротка літературна характеристика її вчасників. Дуже важко давати критичний огляд літературної продукції молодих наших письменників. У багатьох з них невелика ще ця продукція, ще не дає вона змоги виявити їхній творчий шлях: деякі ще тільки починають свою літературну працю, ще тільки пробують свої сили на літературній ниві. Проте можна дати хоч коротку інформацію про їхній літературний доробок.

Серед нашої літературної молоді переважають поети. З молодих поетів, що пишуть українською мовою, виділяється *І. Стебун*. Теми свої він бере з нашої сучасності: індустріальне будівництво, життя великого міста, комсомольські мотиви характеристичні для його поезій. Визнає він на собі вплив Еллана, Тичини, Терещенка, з російських поетів—Уткіна, Жарова, Маяковського. Друкувався в провінційальній пресі, а також і в центральних виданнях («Молодий Більшовик», «Глобус» та інші). З його поезій відзначимо: «Траур» (на смерть Леніна), «Нічна романтика» та окремі вірші з циклів «Велике місто», «Будуємо».

В нього бренть у віршах «Романтика великих буднів»: («Нічна романтика»). В нього й вулиця трохи романтизована. Поет передбачає можливість загинути в цьому невпинному русі вулиці великого міста й тоді...

«в якійсь анатомії
ляжеш під тисяча н-ним числом,
Рудий аспірант в рогових окулярах
Дослідить тебе вже стосотого за
рік»...

Але не схибить око, звичне до шумів трансмісій, до ритмів ковадл, і тому можна—

«Безпомилково підводить балаянс
Рухів, енергії, сили».

Патос творчого ентузіазму відчуваємо в його циклі «Будуємо», хоч і помітний тут уже трохи анахронічний космізм («Земля... загрожує переворотом соняшної системи»).

Звертає на себе увагу вперте шукання автора в галузі форми, бажання його відійти від класичних метрів і рим. Справді, наші сьогоднішні теми не вкладаються цілком у ці канонічні форми. Тепер *І. Стебун* працює над поемою «Діалектика доби», а також бажає перейти до прози, готуючи оповідання з робітничого комсомольського життя.

У молодого поета *М. Чміля* переважає сільська тематика.

Зазнавши на собі впливи Сосюри, Еллана, *М. Чміля* сполучив ці формальні впливи з своїм добрим знанням села, сільської праці. Тому таким бадьорим настроєм сільської праці надиханий його вірш „Косовиця“ з його співучим ритмом:

«Ну, а сонце пропікає
Да кісток..
Пролунало лунко в гаї:
— Перший хто!..

Через цю сільську працю поет вдивляється в майбутнє—
і це майбутнє—комуна:

„Вперта праця—
Напруження м'яз..
...В кожного пориви юні
Не забуду, бо перший раз
Бачу зірку нового—комуни» («Подорож»).

І праця, і комуна, і трактор, созівські лани дають авторові надхнення й зміст його віршам.

Іноді він описує й міське будівництво «Будують станцію.

Зауважимо тут, що, обираючи ці індустріальні мотиви йому треба не відходити й від своєї сільської тематики. Село, сільську працю він знає добре—і тут він зможе дати щось оригінальне, своє. Водночас йому треба удосконалювати віршову техніку. Тепер він працює над циклом віршів: «Молодь у будівництві».

Міська тематика—у віршах *А. Кацнельсона*. Він зазнав на собі вплив Сосюри та поетів молодняківців (Шеремета, Голованівського, Чепурного). В його поезіях—переважно молодь, що будує нове життя. Ось ця молодь на комсомольських майданках («Напад»). Ось молодий активіст з захопленням говорить про свої трудові дні:

«Календарні білі листики—
Днів працюючих ряд..
Ну, скажіть, хіба активістові
Можна без календаря?».

В інших його віршах і буденна героїка лікнепу («Вже сама») і настрої відвідування музею («В музеї»).

Видно, що *А. Кацнельсон* працює над собою, над культурою вірша.

Іноді він відходить від канонічних метрів і шукає свого нового ритму.

Трохи штучні його спроби підкреслювати великим шрифтом останні рядки віршів з головною думкою: «Вже сама», «Пе-ре-мог-ли» («Напад»), «Історію Величну» („В музеї“). Ці думки й так досить виразні без такого штучного підкреслення.

У своїх формальних шуканнях *А. Кацнельсон* цікавиться конструктивізмом. Працює він тепер над циклом віршів „Юнгштурм“ про життя й побут молоді в реконструктивний період.

Івась Голь—відомий в Чернігові та на Чернігівщині, як автор фейлетонів у газеті «Червоний Стяг». Але, крім того, він виступає з поезіями.

Переважна тематика його віршів—сучасність, життя комсомолу, колективізація. Він пише класичними метрами, вживає

й нових поетичних метрів. З його віршів відомі «Слухай, Ільч», «Комсомолец», «Межами новими» (друк. в № 3 „Червоного Шляху“). У своїх віршах він досягає певної технічної вправності, шукає свого шляху.

Петро Дорошко — молодий поет. Вірші його переважно з сільською тематикою, з мотивами змички міста з селом. Друкувався він у «Студенті революції» та в газеті «Молодий Більшовик».

Перейдемо до поетів, що пишуть російською мовою. Серед них треба відзначити *М. Бардіна*. Видатніший його твір — поема «Ленінград». Герой поеми — мідний всадник так часто оспіваний поетами, але для нього *Бардін* знаходить свої слова. У поета:

«Петра пережила кровавая слава,
Но выше Петра заводская труба!».

Хай і тепер всадник на коні стоїть, як і перше:

«Но знай, Фальконет,
Твой всадник до нашего времени дожил,
Но сломан его позвоночный хребет!».

І поет відзначає, що вже з вокзалу на зміну всадниксві:
«Каменный Ленин встал глазами
В город, чтоб новую жизнь стеречь».

І тепер нова поезія Ленінграду не в постаті мідного всадника, а в тому, як —

«В дальнем порту под'ёмные краны
Дышали и жили, как сны наяву».

Писана поема клясичним чотиристопним амфібрахієм. Автор поділив її чомусь на короткі рядки, хоч іноді цей розподіл і не виправданий.

Інші його поезії присвячені минулій боротьбі («Крейсер Аврора»), пам'яті Чумака й Михайличенка («Расстрел»). Повний ентузіазму його вірш „Там, где трактор“, хоч теж штучно розбитий на рядки.

Метри *Бардіна* — клясичні: амфібрахій («Крейсер Аврора»), анапест («Там, где трактор»), ямб («Расстрел»).

Користуючись канонічними метрами, поет досягає певної віршової культури. Сучасна тематика й художня форма роблять його поезії актуальними. Але перед автором ще стоїть завдання — вишукати для сучасних сюжетів нові ритми й трохи може відійти від клясичних канонів.

На актуальніші події сучасності відгукається *Б. Сверлов*. Його «Встреча» ще трохи романтизована поезія, але останні його поезії повні живої актуальної сучасності. Він малює цю творчу сучасність у поезії „Железный Мост“.

Поет відчуває, як міст збудують і тоді поїзд:

«Разбудит стальными напевами нивы
И леса трезвонный восторг».

Недавні події в Китаї викликали його вірш «Телеграфист». Пише *Сверлов* клясичними метрами: ямб («Встреча», «Телеграфист»), амфібрахій («Железний Мост»). Іноді штучним і незмотивованим здається його розірваний рядок, але у *Б. Сверлова* є певна віршова техніка—вірші його читаються легко.

Російські вірші пише *А. Черноус*. Він ще не друкувався. Почав писати під впливом Герасимова, Маяковського. В його віршах переважають індустріальні мотиви, будівництво. Тут і Донбас («Письмо из Луганска») і робітництво. Тепер він працює над циклом віршів «Стальные провода».

Прозою пише *О. Десняк*.

Почав свою діяльність він від нарисів та малюнків з рибальського життя, що він їх друкував у газеті «Радянський мисливець та рибалка».

1928 року тут були надруковані такі його нариси й оповідання: «Рибка», «Навесні», «З весняних нотаток», «Спонукала».

Це, переважно, нариси-малюнки. Вони відзначаються добрим знанням рибальського життя й спостережливістю. Тому тут у нього зустрічаються іноді влучні описи, наприклад:

„Вода вгамовувалась: лізла, лізла на берег, затоплювала низини й, нарешті, вгамувалась.

Вода стала. Так день—два постоїть, постоїть на місці, а потім піде на низ, маленькими шнурками спадаючи («З весняних нотаток»).

Сюжети цих нарисів переважно нескладні,—це або малюнок рибальства, навесні, або коротке оповідання, як дівчина загітувала хлопця вступити до спілки рибалок тощо.

Пізніші його твори мають іншу тематику. Ось його спогади «З днів боротьби»—тут згадки й про кінець імперіалістичної війни, дні боротьби з Денікіним і Донбас.

„Повернений квиток“ оповідає про поновлення виключеного з лав ЛКСМУ комсомольця. «Знайдене життя»—малюнки соціального видуження безпритульного.

Останній твір Десняка «Напередодні»—оповідання про колективізацію на селі, про темноту селян, про ворогів колективізації й про перемогу передової жінки в селянській родині, що й свого чоловіка притягла до колективу.

Своєю тематикою Десняк цілком сучасний—він відгукується на важливіші питання нашого сьогодні. В усіх цих творах він виявив спостережливість та знання сільського побуту.

Йому ще доведеться працювати над собою. Доведеться подбати за розгорнення дії в творах,—інтрига в нього здебільшого нескладна. Треба буде звернути увагу на більшу змотивованість вчинків своїх героїв, щоб вони іноді не вражали нас несподіваними змінами своїх поглядів, життя (наприклад: «Знайдене життя», «Напередодні»).

Іноді Десняк любить подати сюжет не зовсім типовий, не цілком звичайний. Характеристично, що в двох його творах жінка виявляється активнішою за чоловіка: ось вона впливає на хлопця, щоб той записався до спілки рибалок („Спонукала“), або вступає до колективу сама перша й кінець-кінцем втягує свого чоловіка („Напередодні“).

Автор сам визнає, що зазнав на собі вплив Хвильового й Головка. Це—хороша школа, і в ній Десняк уже потроху відходить від голого епігонства.

Розвиваючи й надалі свою спостережливість, відгукуючись на сучасність, Ол. Десняк вийде цілком на свій власний шлях творчості. Тепер він працює, вивчаючи рух колективізації, зміни в житті селянства, участь молоді в соціалістичному будівництві.

Дехто з учасників альманаха ще тільки вперше виступає в літературі (Зоренко).

Треба відзначити, що в творах молодих письменників чернігівців відбивається місцеве життя. Старий Чернігів дає надхнення, дає теми й зміст сучасним поетам і величчю свого минулого і своїм новим будівництвом, що поринає в майбутнє.

В творах нашої літературної молоді—і природа чернігівська: недурно так багато Десни й рибальства в деяких художніх картинах О. Десняка, недурно у вірші М. Чміля—„Простяглися ліси чернігівські чорно—синьо—зеленими віями“. Але не тільки природа чернігівська приваблює до себе письменників Чернігівщини. Ще частіше малюють вони творчі процеси місцевого життя, бо ж вони—ці процеси—є частина великого соціалістичного будівництва. І тому так бадьоро закінчує О. Десняк своє оповідання „Повернений квиток“ малюнком, як святкували дванадцятий Жовтень і як відкривали новий вокзал та електростанцію. І М. Чміль пише свій вірш „Будують станцію“, а в Бориса Сверлова тоді ще недобудований залізничний міст викликає бадьорий вірш, де він пише, як

„Повис над рекою в железных полотнах
Еще недостроенный мост“.

Минуле Чернігова цікавить молодих поетів. От вірш А. Кацнельсона про музей, де „Дивиться поморщене старе з картин незграбних і грубих портретів“.

Але цей музей примушує поета не тільки споглядати рештки минулого, але й викликає в нього бажання:

...„Не верстами століть—
Потужним кроком,
Темпом п'ятирічки—
Ніким іще нестворену створить,—
Створить свою історію величну!“...

Пригадує старе й М. Чміль в своїх „Лісах чернігівських“. Це— старе виробництво Чернігівщини.

— „Тут завод працював
У далекі, минулі години“.
Хай тепер від очих давніх заводів позалишалися тільки—
„Давні селища, названі „руднями“,—
поет знає,
„Що тут скарби великі заховані,
Що із надр розіллється руда“...
Він певний, що ліси чернігівські—
„Знов почують підземні гуки...
І розколе прозору блакить
Завод—велетень,
Підніси над лісом руки“.

Так відбиваються в наших молодих письменників сучасні творчі процеси, що вони їх безпосередньо спостерігають.

Оце надхнення будівниче, оця творча бадьорість, оця непохитна віра в перемогу показують, що перед нашою літературною молоддю—певний шлях. Вони знають, що на шляху тому ще багато впертої праці й боротьби.

Свідомі вони й великих завдань, що стоять тепер перед літературою в царині ідеологічній, і тому свою ідеологічну боротьбу обіцяють провадити „в тісному союзі із всеукраїнською спілкою пролетарських письменників, як з авангардом пролетарського руху на Україні“.

Всі ці моменти дозволяють сподіватися, що, не вважаючи на свою літературну молодість, на свою подекуди технічну недосконалість—і наш літературний молодняк посяде своє місце в сучасній літературі.

ІВ. ЛИСИЦИН

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО НА ЧЕРНІГІВЩИНІ.

Початок мистецької роботи на Чернігівщині за часів революції можна вважати з утворення підвідділу мистецтв при Чернігівській Губнаросвіті навесні 1919 року. Тоді ж почато й роботу з образотворчого мистецтва. Був утворений образотворчий комітет, що широко розгорнув діяльність у царині образотворчого мистецтва. 1-го травня 1919 року Чернігів уперше побачив художньо оформлене свято трудящих: декоративні пано, плякати, прапори—це було невидане явище. Але це був коротенький період. Громадянська війна, наступ білих припинили широко розгорнуту роботу. За років громадянської війни й голоду мистецька робота була зв'язана з завданнями, що тоді стояли на черзі дня. Широко використано образотворче мистецтво підчас НЕП'у, як агітаційний прийом: сотні плякатів кинуті на села Чернігівщини, до роботи були притягнені всі мистецькі сили Чернігова.

Разом з цією роботою, починаючи з 1919 року провадилася робота художнього виховання: при Губнаросвіті утворили художню студію в приміщенні, де тепер архів. Студія Наросвіті існувала до 1923 року, коли її ліквідували й передали ІНО, де вона існувала до 1925 року. Студія ввесь час була місцем, де групувалися й працювали мистецькі сили Чернігова.

1927 року в Чернігові організувалася філія АХЧУ (Асоціація Художників Червоної України). Цей факт мав те позитивне, що він виводив художників Чернігова з вузького кола чернігівських обріїв на широкий шлях, що був перед АХЧУ, яко Всеукраїнською організацією. Художники Чернігова почали брати участь у виставках у Харкові, Києві, а також з допомогою харківських і київських художників—членів АХЧУ—організували восні 1928 р. художню виставку в Чернігові. Виставка мала успіх і підтримку радянської суспільності. За короткий час її відвідало понад 3000 чоловіка. У виставці брали участь такі художники—члени Чернігівської філії АХЧУ: Журавський, Лажечников, Левицький, Лисицин, Миткевич, Радловський, Тарновська, Федоренко, Шрамченко, Вахгаузен (фото).

Поруч з пейзажем, натюрмортом і портретом, на виставці були роботи тематичного характеру, але вони складали невелику частину всіх експонатів. Все ж слід зазначити, що тенденція

видійти від традиційних, здебільшого пасивних своєю художньою трактовкою, пейзажів є здорове явище і показчик вірного розуміння художниками мистецьких потреб трудящих. Нажаль, майже всі художники віддають мистецькій роботі невелику частину свого часу через переобтяженість іншою роботою по різних установах. Професіоналів-художників, які б віддавали весь свій час мистецькій роботі, в нас немає. Отже у великій мірі через це на творах майже всіх чернігівських художників є відбиток провінціалізму. Досягнення передових майстерів СРСР, що працюють по великих центрах, як Москва, Ленінград, Київ, Харків, надходять до Чернігова з запізненням. Правда, нещодавно й вся мистецька продукція України була під цим знаком провінціалізму й лише завдяки революції мистецтво УСРР вийшло на широку арену художньої творчості, рішуче відкинувши провінціальну закостенілість щодо формальних прийомів побудови художнього твору.

Отже одним з першорядних завдань, що стоять перед Чернігівською філією АХЧУ, є створити такі умови для художньої роботи, які б сприяли піднесенню художньої культури самих художників. Одним з таких засобів, безперечно, є екскурсії до художніх центрів УСРР і СРСР, ознайомлення й вивчення мистецької продукції, що є по музеях і галереях, а також вивчення мистецької продукції по художніх виставках. Певний злам у цьому напрямі ми вже спостерігали. Минулого року була вже екскурсія художників до м. Києва на другу Всеукраїнську художню виставку.

Друге, що, на нашу думку, позитивно вплине на творчість художників, це тенденція ближче підійти до життя. Екскурсії на підприємства, спостереження динаміки виробничих процесів, безпосередні зарисовки цих процесів, нові композиційні прийоми побудови картини,—все це незабаром дасть певні наслідки.

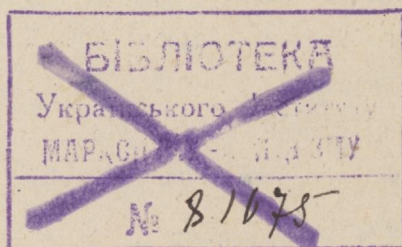
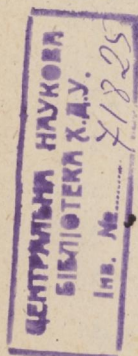
Завдання соціалістичної перебудови країни, що повстали перед робітничо-селянськими масами, вимагають від художніх організацій переглянути свої позиції, щоб пристосувати їх до потреб сьогодення. Це актуальне питання вже обмірковується й найближчим часом буде за тему обговорення на другому Всеукраїнському з'їзді АХЧУ.

Наша округа не має розвиненої промисловості, тому художникам доведеться звернути більш уваги на процеси, що тепер стали актуальними на селі. «Колективізація»—ось тема для творчості сучасного радянського художника в наших чернігівських умовах. Одне з завдань, що стоять у плані робіт Чернігівської філії АХЧУ, це—допомога молоді, що бажає працювати в царині просторових мистецтв. Потреба в цьому велика, і таку студію конче треба утворити тим більш, що бувають випадки, коли молодь, бажаючи одержати вказівки й допомогу, звертається іноді до таких керівників, які з погляду сучасного

мистецтвознавства можуть дати не тільки допомогу, але, навпаки, прищеплюють негативні прийоми, одразу штовхаючи на шлях старих і давно пережитих форм.

Практика нашого мистецького життя в Чернігові ще така, що вимагає від художника працювати лише над станковими речами: замовлень на художнє оформлення клубів, палаців праці, карнавалів, що стали природними для деяких робітничих центрів, наша округа ще не знає. Є лише випадкові невеличкі замовлення щодо оформлення сцени по окремих селах, в Чернігові ж культвідділи профспілок на це коштів не знаходять. Де-хто з художників Чернігівської філії АХЧУ виконував роботи за замовленням НКО для III Всеукраїнської виставки.

Художники Чернігова тепер обговорюють питання про влаштування в Чернігові другої художньої виставки.

ЗМІСТ:

	Стор.
Я. Левицький—Комсомол на літературний фронт	5
І. Стебун—поезії	8
О. Десняк—Напередодні	14
М. Чміль—поезії	23
М. Куриленко—Три зірки	26
М. Куриленко—Червоне намисто	29
А. Кацнельсон—поезії	31
П. Гірняк—Жовтева аквареля	35
Ів. Голь—поезії	37
П. Дорошко—поезії	39
С. Зоренко—Дорогами новими—п'єса	41
Б. Сверлов—поезії	69
Н. Бардин—поезії	73
А. Черноус—поезії	75
Ів. Голь—Чернігів через 50 років—гумореска	76
Л. Миловидов—Творчі шляхи Чернігівського літературного молодняка	78
Ів. Лисицин—Образотворче мистецтво на Чернігівщині	85

Редагує: КОЛЕГІЯ.

Видає: Чернігівський ОК ЛКСМУ.

